

Univerza v Ljubljani

Pravna fakulteta

MEJE ODVETNIKOVE ZVESTOBE DO STRANK

Magistrsko diplomsko delo

Avtorica: Taja Gorjan

Mentor: doc. dr. Aleš Novak

Ljubljana, maj 2018

KAZALO

POVZETEK	6
ABSTRACT	7
UVOD	8
1. DEL: RAZMERJE MED ODVETIKOM IN STRANKO	11
1.1 Pooblastilno razmerje, odvetnikove zakonske in etične dolžnosti	11
1.2 Specifike odvetniškega poklica in razlika z drugimi profesionalnimi razmerji	14
2. DEL: PREDSTAVITEV POJMA ZVESTOBE, OZ. LOJALNOSTI STRANKI ... 18	
2.1 Koncept zvestobe oz. lojalnosti stranki	18
2.2 Ureditev zvestobe v slovenski zakonodaji in kodeksu odvetniške poklicne etike ...	20
2.2.1 Razmerje z dolžnostjo zaupnosti in varovanja tajnosti	20
2.3 Kdo v razmerju odvetnik – stranka sprejema odločitve	21
2.3.1 Odvetnik kot boter.....	22
2.3.2 Odvetnik kot najeta pištola.....	24
2.3.3 Odvetnik kot guru.....	27
2.3.4 Odvetnik kot prijatelj	29
2.4 Interesi, ki v razmerju med odvetnikom in stranko lahko prevladajo nad interesi stranke.....	30
2.4.1. Odvetnikovi osebni ali finančni interesi	31
2.4.2 Interesi pravičnosti oziroma pravilno delujočega pravosodnega sistema.....	32
3. DEL: PROBLEMI, KI LAHKO IZHAJAJO IZ ODVETNIKOVE DOLŽNOSTI LOJALNOSTI STRANKI	33
3.1 Preprečevanje konflikta interesov v ožjem smislu – kdo je sedanja stranka.....	33
3.1.1 Pravne osebe in druge entitete s pravno subjektiviteto, povezane družbe in koncerni	33
3.2 Konflikt interesov v širšem smislu, ki lahko vodi do odvetnikove nezvestobe	35
3.2.1 Konflikt interesov med sedanjimi strankami	36

3.2.2	Konflikt interesov med sedanjimi in nekdanjimi strankami	39
3.2.3	Problem prehajanja odvetnikov med odvetniškimi pisarnami	41
3.2.4	Problem zastopanja več strank v isti zadevi ali več oškodovancev iz istega škodnega primera	42
3.2.5	Etične dileme skupinskih tožb.....	44
3.2.6	Situacijsko navzkrižje interesov	44
3.2.7	Plačilo odvetniških storitev s strani tretje osebe, ki ni stranka.....	45
3.2.8	Možnost za alternativne načine reševanja sporov	46
3.3	Specifike različnih pravnih področij in druge oblike (ne)zvestobe.....	47
3.3.1	Upravičena odpoved pooblastila stranki	47
3.3.2	Odvetnik kot priča.....	48
3.3.3	Prekršitev dolžnosti zaupnosti.....	48
3.3.4	Kazensko pravo in naznanitev kaznivega dejanja	50
3.3.5	Krivo pričanje.....	51
3.3.6	Komunikacija z nasprotno stranko	52
3.3.7	Zloraba pravic in pravnih sredstev	53
3.3.8	Direktive EU, ki se nanašajo na preprečevanje pranja denarja	55
4.DEL: RAVNOVESJE MED OSEBNIM MORALNIM SVETOM IN POKLICNO MORALO ODVETNIKA.....		
		57
4.1	Vrednote, na katerih naj bi temeljil odvetniški poklic.....	58
4.2	Odvetnikovo spopadanje z etičnimi in moralnimi dilemami.....	58
4.2.1	Spopadanje z etičnimi in moralnimi konflikti med odvetnikom in stranko.....	59
ZAKLJUČEK		
		62
LITERATURA IN VIRI		
		66

KRATICE IN OKRAJŠAVE

ABA – American Bar Association

CCBE – Council of Bars and Law Societies of Europe

ESČP – Evropsko sodišče za človekove pravice

EU – Evropska Unija

KOPE – Kodeks odvetniške poklicne etike

KZ-1 – Kazenski zakonik

OZ – Obligacijski zakonik

RS – Republika Slovenija

Ur. l. – Uradni list

URS – Ustava Republike Slovenije

ZDA – Združene države Amerike

ZKP – Zakon o kazenskem postopku

ZOdv – Zakon o odvetništvu

ZPPDFT-1 – Zakon o preprečevanju pranja denarja in financiranja terorizma

ZPP – Zakon o pravdnem postopku

ibid. – prav tam

itd. – in tako dalje

npr. – na primer

oz. – oziroma

str. – stran

t. i. – tako imenovani

POVZETEK

Poleg odvetnikove dolžnosti ohranjanja zaupnega razmerja in varovanja kot tajnosti vseh pridobljenih informacij predstavlja zvestoba stranki eno najpomembnejših etičnih zavez. Zaradi specifik odvetniškega poklica je razmerje odvetnikov s strankami do neke mere drugačno od primerljivih razmerjih drugih poklicnih strokovnjakov. Odvetniki se tekom mandatnega razmerja lahko poslužijo več različnih pristopov reševanja predočenih problemov, izbran način pa odraža, kdo v tem razmerju sprejema odločitve. Čeprav je praviloma stranka središče odvetnikovega dela in osredotočanja, lahko nad njenimi interesi prevladajo drugi interesi, ki se v danem trenutku izkažejo za pomembnejše. Poleg tega se lahko odvetnik pri prevzemu in obravnavi strank velikokrat znajde v položaju konflikta interesov, ki lahko močno poseže v dolgovano zvestobo stranki. Pri razreševanju takšnih konfliktov si mora odvetnik pomagati z relevantno zakonodajo in odvetniško poklicno etiko, ki pa dajeta zgolj ohlapen okvir, ki ne nudi vedno enoznačnih in jasnih rešitev. Odvetnik mora zato ves čas paziti na etično plat svojega poklica, biti ozaveščen o problematiki in aktivno pristopati k reševanju moralnih in etičnih dilem, v katerih se znajde, saj lahko drugače postane zgolj izvrševalec strankinih ukazov.

Ključne besede: zvestoba stranki, kodeks odvetniške poklicne etike, profesionalno razmerje, tipi odvetnikov, konflikt interesov, etične dileme

ABSTRACT

Besides lawyer's duty to maintain confidential relationship and to protect as secrecy all the information obtained, loyalty to the client is one of the most important ethical commitments. Lawyer's relationship with clients is somehow different from a comparable relationship of other professionals, due to the specifics of his profession. Lawyers can use a variety of approaches while solving problems, presented to them in their relationships with clients, but the chosen way reflects who in this relationship makes decisions. Although the client should be the centre of the lawyer's work and concentration, other interests that seem more important at specific moment, may override client's interests. In addition, while taking over clients and dealing with them, lawyer can often find himself in a situation of conflict of interest, which can have a great impact on the loyalty that is owed. While resolving such conflicts, a lawyer must take in mind relevant legislation and professional ethics, which, however, provide only a vague framework that does not always offer unambiguous and clear solutions. A lawyer must therefore always keep an eye on the ethical side of his profession, be aware of the problematics and actively approach to the resolution of moral and ethical dilemmas in which he finds himself, otherwise he can become mere executor of the client's orders.

Key words: loyalty to the client, code of professional conduct, professional relationship, types of lawyers, conflict of interest, ethical dilemmas

UVOD

Zvestoba je že od nekdaj cenjena človeška vrlina, saj predstavlja pomembno komponento izgradnje medčloveških odnosov. Brez presoje, koliko zvestobe pri nekom uživamo, se težko gibamo po paleti vse kompleksnejših odnosov. Čutiti zvestobo nekoga pomeni, da tej osebi lahko zaupamo in se zanesemo na to, da bo v določenih situacijah ravnala nam v prid. Zvestoba torej terja od človeka, da je sposoben postaviti potrebe drugega pred lastne.

Morda smo trenutno v času zatona pomena zvestobe, saj je ključno vodilo, ki naj bi se ga posameznik držal, individualizem, pretirana skrb za lastne interese in sledenje samemu sebi. Tako se kriza zvestobe izrazito kaže tudi v poklicnih sferah, saj trenutna družbena ureditev in boj za preživetje v aktualnem gospodarskem sistemu terjata, da tudi strokovnjaki pri opravljanju določenih vrst poklicev postavijo vrednoto zvestobe na stran v zameno za lastno preživetje. Če gre to še razumeti pri ljudeh, katerih obstoj je ogrožen in tako njihove prioritete obsegajo zgolj zadovoljitev primarnih človeških potreb, je to težje razumeti v primerih, kjer je razlog za takšno postopanje bolj ali manj v lastni dobičkonosnosti. Žal se zdi, da je tudi v odvetništvu velikokrat tako. Morda je težko razumeti, da je ravno pri odvetništvu in drugih pravnih poklicih zasledovanje kratkoročnih koristi na dolgi rok nekoristno. Malo verjetno se zdi, da bi stranke še vztrajale pri odvetnikih, ki tudi v poklicni sferi raje skrbijo za lastne interese – strankam bo gotovo prej ali slej jasno, ali odvetnik nanje gleda kot na ovce, primerne za striženje, ali kot na ljudi, ki potrebujejo pomoč.¹

V zasebnem življenju je vodilo zvestobe navadno zaupanje nekomu, spoštovanje njegove osebnosti in varnost razmerja, ki jo ta oseba nudi. Izhaja torej iz človeka samega in njegove subjektivne čustvene naravnosti. Vendar v poklicnem življenju zvestoba ni vedno samovoljna stvar. Lahko je predpisana tudi z zakonodajo in etičnimi kodeksi, z namenom, da poklicno razmerje ustrezno poteka, pri tem pa takšna "*poklicna zvestoba*" ne sme diskriminirati na enak način kot v zasebnem življenju.

Če vzamemo za primer odvetnika, bi torej moral ohranjati dolgovano zvestobo do vseh strank na enak način, ne glede na njegovo subjektivno počutje.² Ker v takšnih primerih zvestoba ne

¹Razdrih, A., Odvetniki – upravljalci konfliktov, v: Odvetnik, št. 3/49 (2010), str. 15.

²Odvetnik ima tu diskrecijo, da zastopanja določene osebe ne prevzame; velikokrat tiči razlog ravno v oceni, da tej osebi tekom zastopanja ne bo mogel nuditi dogovane zvestobe. Razlogi za takšno oceno so lahko različni, od časovne omejenosti odvetnikov zaradi zastopanja večjega števila strank, do osebnih razlogov, ki se navadno nanašajo na "*moralno spornost*" osebe, ki potrebuje zastopanje.

izhaja iz notranjosti in želje oz. prepričanja, jo je veliko težje ohranjati in izkazovati, še posebej ko poseže na področja, ki so odvetniku pomembnejša od trenutne stranke in njenih potreb. Takrat pride do konflikta med zvestobo sebi in zvestobo stranki; katera od njiju bo v danem trenutku prevladala, je po mojem mnenju pogosto vprašanje etičnosti ravnanja. Takšna institucionalizacija zvestobe jasno kaže na njen pomen za delovanje različnih odnosov in struktur – prišli smo do točke, ko skušamo lojalnost pravno zapisati, saj je drugače ni moč izsiliti.³

Odvetnikova (ne)zvestoba stranki ima lahko vrsto zelo pomembnih posledic, v skrajnih primerih odloča celo o življenju in smrti ter o prostosti in svobodi posameznika. V tipičnih primerih navzkrižij interesov odvetnikova nezvestoba načeloma povzroči občutke nezaupanja in izdaje. Ima pa tudi zvestoba odvetnikov, ki povečini ravnajo lojalno, svoje meje. Te se navadno kažejo v mejah moralne dopustnosti in spornosti. Zvestobi do stranke se, tako vsaj upam, odpovejo vsaj, ko bi neomajna lojalnost omogočila izvršitev posebno hudih kaznivih dejanj.⁴ In čeprav v takšnih primerih nezvestoba lahko povzroči izgubo svobode za stranko in celo okrnitev ugleda odvetnika zaradi izdaje zaupnega razmerja, je v takšnih primerih potrebno vrednotiti odvetnikovo dolžnost lojalnosti v smislu zavezanosti širšim interesom, kot so življenje in varnost ogroženih posameznikov.

Že v luči ustavnih in zakonskih določb, ki se nanašajo na odvetništvo, je jasno, da lojalnost stranki ne more biti vseobsegajoča, saj se navezuje tudi na druge ljudi, institucije in bolj abstraktne vrednote, kot sta pravičnost in delovanje pravosodnega sistema. Pretirana zvestoba stranki bi v mnogih situacijah tako pomenila zanikanje zavezanosti tudi drugim, višjim ciljem, ki so lahko pomembnejši od strankinih. Po mojem mnenju morata biti odvetnikov vezni člen med opisanim zvestoba samemu sebi in osebna integriteta. V kolikor je odvetnik dovolj zvest samemu sebi, v smislu sledenja svoji vesti in upoštevanja etičnega čuta, mu postavljanje mej glede dolgovane zvestobe stranki, drugim osebam, družbi in pravosodnemu sistemu ne bi smelo povzročati pretiranih težav. Na tak način lahko za svojo odločitvijo vedno stoji in ve, da vrline zvestobe ni podredil moralno spornim interesom.

S predmetno nalogo bom skušala izvesti čim bolj celovit in sistematičen pregled situacij, ki bi lahko vplivale na odvetnikovo zvestobo do stranke. Odvetniška poklicna etika sicer vsebuje kar

³Lep primer formalizirane zavestobe so na primer konkurenčne klavzule v pogodbah o zaposlitvi.

⁴Ko na primer odvetnik pridobi informacije o tem, da njegova stranka namerava izvršiti kaznivo dejanje, ali informacije o tem, kje se nahaja ugrabljena žrtvev, itd.

nekaj določb, ki se nanašajo na problematiko, vendar orisuje zgolj ohlapen okvir, ki ne daje vedno določnega vodila.

Prvi del naloge obsega splošno umestitev odvetniškega poklica, predstavitev vsebine pooblastilnega razmerja in odvetnikovih temeljnih zavez, tako zakonskih kot etičnih. Ker pa imata odvetniški poklic in odvetnikovo razmerje s stranko nekatere edinstvene specifike, bo opisana tudi vzporednica z drugimi primerljivimi strokovnimi razmerji.

V drugem delu naloge se bom skušala opredeliti do koncepta zvestobe in lojalnosti ter prikazati, kako sta pojma urejena v relevantnih kodifikacijah. Za osvetlitev dileme, kdo v razmerju med odvetnikom in stranko sploh je tisti, ki dejansko sprejema odločitve, bodo predstavljeni štirje metaforični tipi odvetnikov in njihovega odnosa do strank. Nadalje bom skušala ugotoviti, kateri interesi bi lahko bili pomembnejši od strankinih interesov do te mere, da je odvetnik stranko pripravljen zapostaviti.

Tretji del naloge se nanaša na probleme, do katerih lahko pride zaradi odvetnikove dolgovane zvestobe svoji stranki. Gre za materijo, ki jo je moč vsaj v grobem črpati iz Kodeksa odvetniške poklicne etike.⁵ Kjer je to primerno, bom skušala prikazati vzporednice z evropsko odvetniško etiko, predvsem pa poklicno etiko ameriškega pravnega prostora, ki osvetljuje določene dileme in primere, ki jim naša poklicna etika namenja zelo malo ali nič pozornosti. V tem delu bom skušala opredeliti, kdo v pooblastilnem razmerju sploh je stranka. Ob tem bom skušala sistematično opredeliti različne situacije, v katerih pride do nedopustnega navzkrižja interesov, in možnosti, ki nam jih omenjeni viri dajejo za razreševanje le-teh.

V zadnjem delu naloge bom skušala najti oporne točke, na katere se odvetnik lahko nasloni pri spopadanju z lastnimi etičnimi dilemami in pri razreševanju moralnih dilem s strankami. Bistvo naloge je torej v sistematičnem pregledu problematike, ki jo odpira dolžnost lojalnosti stranki in ki ne zadeva zgolj očitnih dilem, ki so neposredno urejene v slovenski odvetniški poklicni etiki.

⁵Kodeks odvetniške poklice etike (KOPE), sprejet v Ljubljani, dne 16. 12. 1994, dopolnjen na skupščini Odvetniške zbornice Slovenije, dne 7. 12. 2001, dne 25. 4. 2009 in dne 9. 4. 2011, URL: <http://www.odv-zb.si/predpisi/odvetniska-poklicna-etika> (28. 2. 2018).

1. DEL: RAZMERJE MED ODVETIKOM IN STRANKO

1.1 Pooblastilno razmerje, odvetnikove zakonske in etične dolžnosti

Preambula Evropskega kodeksa odvetniške poklicne etike⁶ pravi: *"V družbi, ki temelji na spoštovanju vladavine prava, odvetnik izpolnjuje posebno vlogo. Odvetnikove dolžnosti se ne začnejo in končajo z zvestim izvajanjem zakonsko dovoljenega. Odvetnik mora služiti interesom pravičnosti, kot tudi tistim, ki so mu zaupali urejanje in branjenje svoji pravic in svoboščin in kjer je odvetnikova vloga ne samo zasledovati strankine interese temveč biti tudi njen svetovalec. Spoštovanje odvetniške poklicne funkcije je temeljni pogoj za vladavino prava in demokracijo v družbi."*⁷

Skladno z našo zakonodajo naj bi bila odvetnikova vloga v pravosodju v tem, da v okviru svojega poklica, ki ga opravlja kot samostojno in neodvisno službo, pravno svetuje, zastopa in zagovarja stranke pred sodišči in drugimi državnimi organi, sestavlja listine ter zastopa stranke v njihovih pravnih razmerjih.⁸ Splošne odvetnikove pravne in etične dolžnosti tako obstajajo do strank, do sodišč in drugih organov, pred katerimi zastopajo stranke, do pravniškega poklica in vseh njegovih pripadnikov ter seveda do javnosti, ki odvetnike potrebuje za obrambo človekovih pravic v razmerju do države.⁹

Odnos med odvetnikom in stranko temelji na pooblastilnem razmerju,¹⁰ ki se konstituira, ko stranka podeli odvetniku mandat¹¹ za zastopanje v specifični zadevi oz. generalno pooblastilo za zastopanje v vseh zadevah. Pravo opredeljuje njuno razmerje kot mandatno razmerje, vendar odvetnik s stranko obenem sklene tudi tiho pogodbo o zaupnosti.¹² In čeprav takšna pogodba ni pisna, določa odvetnikove dolžnosti do stranke, ki so skladne s kodeksom,¹³ na enak način, kot so v formularju odvetniškega pooblastila navedene strankine dolžnosti do odvetnika.¹⁴

⁶Code of conduct for european lawyers (Kodeks CCBE), sprejet dne 28. 10. 1988 in dopolnjen na plenarni seji dne 19. 5. 2006 v Portu s strani Council of bars and law societies of Europe, URL: http://www.ccbe.eu/fileadmin/speciality_distribution/public/documents/DEONTOLOGY/DEON_CoC/EN_DEON_CoC.pdf (28. 2. 2018).

⁷Točka 1.1 Preambule Kodeksa CCBE.

⁸1. in 2. člen Zakona o odvetništvu (Uradni list RS, št. 18/93 in nasl.).

⁹Točka 1.1 Preambule Kodeksa CCBE.

¹⁰1. odstavek 74. člena Obligacijskega zakonika (Uradni list. RS, št. 97/07 in nasl.).

¹¹1. odstavek 766. člena OZ.

¹²Razdrih, A., Odvetniška etika, v: Odvetnik, št. 3/45 (2009), str. 7.

¹³KOPE

¹⁴Razdrih, A., Odvetniška etika, v: Odvetnik, št. 3/45 (2009), str. 7.

Pooblastilno razmerje ima tudi pogodbene elemente,¹⁵ vendar so primarnega pomena obveznosti, ki zavezujejo odvetnika v razmerju do stranke. Temeljnega pomena je tako dolžnost strokovnosti in znanja (moralna dilema, ki jo odpira, je v dolžnosti odvetnika, da odkloni primer, ki mu strokovno ni kos¹⁶), obenem tudi dolžnost primerne skrbnosti (slednja predstavlja pravni standard,¹⁷ katerega nedoseganje lahko pomeni tako etično kot disciplinsko in odškodninsko odgovornost). Nadalje odvetniki svojim strankam dolgujejo lojalnost in zvestobo (problematika se najočitneje kaže v različnih konfliktih interesov, na katere mora biti odvetnik pred, med in celo po zastopanju stranke pozoren).¹⁸ Ključnega pomena je dolžnost zaupnosti (vključuje raznovrstne moralne dileme glede absolutnosti te dolžnosti), sicer tesno povezana z dolgovano zvestobo, vendar se koncepta ne pokrivata povsem.¹⁹ Dolžnost zaupnosti bo na tem mestu obravnavana predvsem z vidika dolžnosti varovanja tajnosti informacij. Med temeljne dolžnosti lahko uvrstimo še zagotavljanje odvetnikove neodvisnosti²⁰ in spoštovanje poklicne nezdržljivosti.²¹

Odvetnik in stranka morata meje pooblastila jasno začrtati; pozornost in skrbnost pri tem veljata še toliko bolj za odvetnika, saj se lahko nejasnosti razlagajo njemu, kot strokovnjaku,²² v škodo. Jasna določitev mej pooblastila je ključnega pomena, saj je lahko zadeva, s katero stranka pristopi k odvetniku, kompleksna in zajema več različnih pravnih problemov.²³ Odvetnik mora zato s stranko doseči jasen in nedvoumen dogovor glede obsega pooblastilnega razmerja in mandata, saj ni nujno, da ima stranka zadostno strokovno znanje, da bi lahko sama prepoznala razsežnost zadev, v katerih potrebuje pravno zastopstvo.²⁴

¹⁵Na primer dogovor o višini odvetniške nagrade.

¹⁶Kranjc, J., Nemo fit casu bonus; discenda est virtus, v: *Odvetnik*, št. 2/52 (2011), str. 8.

¹⁷Zahtevana skrbnost za odvetnika je skrbnost dobrega strokovnjaka. 2. odstavek 6. člena OZ določa: "*Udeleženci v obligacijskem razmerju morajo pri izpolnjevanju obveznosti iz svoje poklicne dejavnosti ravnati z večjo skrbnostjo, po pravilih stroke in po običajih (skrbnost dobrega strokovnjaka).*"

¹⁸Predvidene rešitve različnih konfliktov niso nujno absolutne – na primer, ni nujno, da mora odvetnik vedno odkloniti zastopanje proti nekdanji stranki (ob njenem soglasju ali če gre za zadevo, ki je povsem nepovezana, lahko zastopanje prevzame). Crystal, N. M., *Professional responsibility: Problems of practice and the profession* (2000), str. 2.

¹⁹Crystal, N. M., *Professional responsibility: Problems of practice and the profession* (2000), str. 2–3.

²⁰11. člen KOPE, točka 2.1 Kodeksa CCBE.

²¹12. in 13. člen KOPE, točka 2.5 Kodeksa CCBE.

²²Skladno z določili obligacijskega prava veže strokovnjaka pri opravljanju poklicne dejavnosti višji standard skrbnosti.

²³Če si zamislimo primer, v katerem delavec pri opravljanju svojega dela doživi hudo telesno poškodbo zaradi nepravilno delujočega stroja in kasneje v bolnišnici zaradi zdravniške malomarnosti umre, vidimo, da takšen primer zadeva vsaj štiri pravne probleme: odgovornost proizvajalca stroja za brezhibno izdelavo, odškodninsko upravičenost delavca, odgovornost za malomarnost zdravnika in bolnice ter dednopravne zadeve umrlega.

²⁴Crystal, N. M., *Professional responsibility: Problems of practice and the profession* (2000), str. 246.

Pri nas odvetnikove temeljne pravice in dolžnosti opredeljuje zakon,²⁵ ki v prvi vrsti določa, da se odvetnik prosto odloča, ali bo prevzel zastopanje stranke, ki se je nanj obrnila,²⁶ obenem pa določa primere, ko mora odvetnik zastopanje stranke odkloniti²⁷ zaradi nedopustnih navzkrižji interesov. Slednje je nujno za uresničevanje temeljne in najpomembnejše odvetnikove dolžnosti varovanja kot tajnosti vseh informacij, ki mu jih stranka zaupa kot odvetniku.²⁸ Odvetnik lahko uporabi v mejah zakona in pooblastila vsako pravno sredstvo, za katero misli, da bo stranki koristilo, pri zastopanju pa je dolžan ravnati vestno, pošteno, skrbno in po načelih odvetniške poklicne etike.²⁹

Načela odvetniške poklicne etike tako zapovedujejo, da odvetnik ne sme prevzeti v isti stvari zastopanja stranke, ki jo zastopa drug odvetnik, razen če se ta s tem izrecno strinja ali če je pooblastilno razmerje prenehalo ter kot zavržen smatra prevzem stranke drugemu odvetniku,³⁰ obenem pa določa, naj odvetnik ne nasprotuje želji stranke, da jo poleg njega zastopa ali ji svetuje še drug odvetnik.³¹ Glede odklonitve zagovora stranki KOPE še določa, da ta ni primerna zgolj zaradi težavnosti uspešne obrambe³² in naj v primeru odklonitve skuša zagotoviti obrambo stranke po drugem odvetniku, zlasti če to sama želi.³³ Osebno znanstvo odvetnika z nasprotno stranko je razlog za odklonitev prevzema zastopanja proti njej, če pa ga je vendar pripravljen prevzeti, mora svojo stranko predhodno obvestiti o tem poznanstvu.³⁴ Zaželeno je, da odvetnik stranko že vnaprej seznanj s potekom postopka v njeni zadevi ter jo o svojem delu in postopanju redno obvešča, ji vsak čas omogoči vpogled v stanje zadeve, jo pouči o dejanskem stanju in o pravnih vprašanjih ter ji sporoči potrebne podatke iz sodnih in drugih spisov ali iz opravljenih poizvedb.³⁵ Stranko naj tudi seznanj s približno oceno stroškov zastopanja in s tveganjem za plačilo le-teh ter jo pouči, da je lahko sodna odmera stroškov v

²⁵ZOdv.

²⁶1. odstavek 5. člena ZOdv.

²⁷2. odstavek 5. člena ZOdv določa: "Odvetnik mora odkloniti zastopanje, če je v isti zadevi zastopal nasprotno stranko, če je nasprotno stranko zastopal odvetnik, ki dela v isti odvetniški pisarni, ali je kot zaposleni odvetnik, odvetniški kandidat ali odvetniški pripravnik delal pri odvetniku, ki je zastopal nasprotno stranko, če je bil v isti zadevi sodnik, državni tožilec, pooblaščen uradna oseba organov za notranje zadeve ali uradna oseba v upravnem postopku in v drugih primerih, določenih z zakonom."

²⁸6. člen ZOdv.

²⁹11. člen ZOdv.

³⁰1. odstavek 29. člena KOPE.

³¹3. odstavek 29. člena KOPE.

³²1. odstavek 40. člena KOPE.

³³2. odstavek 40. člena KOPE.

³⁴56. člen KOPE.

³⁵44. člen KOPE.

breme nasprotne stranke manjša od njegovega računa.³⁶ Pri svojem delu mora ohranjati dostojnost, neodvisnost, strokovnost in lojalnost.³⁷

Zakon in KOPE torej orisujeta temeljne in najpomembnejše dolžnosti, vendar mora biti odvetnik pri zastopanju strank na specifičnih pravnih področjih in v specifičnih pravnih zadevah pozoren tudi na določbe, ki izhajajo iz specializirane zakonodaje.³⁸

1.2 Specifike odvetniškega poklica in razlika z drugimi profesionalnimi razmerji

Odvetnik opravlja svojo dejavnost kot poklicni strokovnjak, kar prinaša svojevrstne moralne dileme, glede katerih Richard Wasserstorm ugotavlja, da odvetnika zaradi specifičnega razmerja s stranko silijo v sistematično amoralnost, velikokrat celo nemoralnost. Kritika gre tudi na račun moralno spornega odnosa med njima, v katerem odvetnik dominira in navadno obravnava stranko neosebno ter paternalistično, oboje pa naj bi bila posledica tega, da odvetnik nastopa kot poklicni strokovnjak.³⁹

Odvetnik naj bi bil za moralno kritiko bolj občutljiv kot drugi strokovnjaki. Njegov svet je poenostavljen moralni svet, pogosto celo amoralen ali nemoralen, saj prevzame *"vlogi prilagojeno obnašanje,"*⁴⁰ za katero je značilno, da postavlja na stran določene moralne vidike, ki bi drugače bili pri presoji ravnanj relevantni ali celo odločilni. Vlogi prilagojen značaj torej močno spremeni relevanten moralni pogled.⁴¹

Posebnega pomena je dejstvo, da mora oseba v svoji profesionalni vlogi zastopati in skrbeti za interese svoje stranke,⁴² kar pomeni, da na različne načine daje prednost njenim interesom v primerjavi z interesi drugih posameznikov. Ko enkrat obstaja razmerje med odvetnikom in

³⁶45. člen KOPE.

³⁷Na primer določbe 11. člena, 12. člena, 14. člena in 43. člena KOPE.

³⁸Tako na primer 1. odstavek 68. člena Zakona o kazenskem postopku (Uradni list RS, št. 32/12 in nasl.): *"Zagovornik v isti kazenski zadevi ne more zagovarjati dveh ali več obdolžencev"*.

³⁹Wasserstorm, R., *Lawyers as professionals: Some moral issues*, v: *Ethical issues in professional life* (1988), str. 1.

⁴⁰*"Role-differentiated behaviour"*: Gre za obnašanje, ki je podvrženo specifičnosti določene vloge, v katero je oseba postavljena, in od nje terja, da postavi določene moralne aspekte ali principe na stran oz. jih vrednoti v luči svoje vloge. Vloga, ki jo oseba prevzame, predpiše njeno obnašanje in determinira moralnost oz. nemoralnost njenih ravnanj. *Ibid.*, str. 3.

⁴¹Enako velja za paradoks znanstvenikov – na primer dilema glede sodelovanja pri razvoju atomske teorije, ko znanstvenik enkrat ugotovi, da bi to lahko pripeljalo do izuma atomskega orožja. Wasserstorm, R., *Lawyers as professionals: Some moral issues*, v: *Ethical issues in Professional life* (1988), str. 3.

⁴²Primerljivo mora zdravnik skrbeti za interese svojega pacienta.

stranko, je za odvetnika primerno ali celo obvezno, da postori določne stvari, ki jih običajna oseba oz. celo odvetnik sam izven poklicne vloge ne bi bil pripravljen storiti.⁴³ Odvetnik ima dolžnost, da nudi stranki pri zasledovanju njenih interesov na razpolago vse svoje strokovno znanje, ne glede na moralnost strankinega značaja ali ciljev, ki jih zasleduje, v kolikor le-ti niso nezakoniti.⁴⁴ *"V svojem bistvu je odvetnik torej amoralni tehnik, katerega posebne spretnosti in znanja, povezana s pravom, so na voljo tistim, ki so z njim vzpostavili odnos stranke."*⁴⁵

Bi moral odvetnik zavrniti pomoč stranki, ki želi ustanoviti podjetje, ki se ukvarja s prodajo in promocijo škodljivih, a ne prepovedanih produktov, kot so cigarete? Znotraj poklica je sprejet pogled, da za takšne pomisleke ni prostora. Odvetnikova strokovna naloga je zagotoviti kompetence, ki jih stranka ne poseduje. V tem smislu prevzame poenostavljen svet, ki je izrazito amoralen. Po eni strani je sicer dobro, da je odvetnikovo obnašanje prilagojeno njegovi vlogi, saj odvetniki sodelujejo v kompleksni instituciji pravosodnega sistema, ki lahko dobro deluje zgolj, če se posamezniki držijo svojih institucionalnih vlog.⁴⁶ Amoralnost odvetniškega poklica tako zagotavlja, da ima lahko vsak obdolženec svoj dan na sodišču.⁴⁷ Kritiki Wasserstormovega pristopa so mnenja, da odvetnikova pomoč stranki, ne glede na vsebino storitve, izraža spoštovanje strankine avtonomije. Tako je odvetnikova na videz amoralna vloga upravičena s spodbujanjem pomembnejše individualne avtonomije.⁴⁸

Problem obnašanja, prevzetega z določeno vlogo, je pri odvetnikih torej v tem, da je posledična amoralnost upravičena z vrlinami adversarnega pravnega sistema, kar med drugim pomeni, da bodo odvetniki med seboj, skladno z aktualnimi vrednotami, spodbujeni k tekmovalnosti namesto k sodelovanju, k agresivnosti namesto k prilagajanju, k brezobzirnosti namesto sočutnosti itd. To naj bi bila logika, lastna bolj odvetnikom v njihovi prevzeti vlogi kot drugim strokovnjakom v svojem poklicu.⁴⁹ Podobno meni tudi dr. Luigi Varanelli: *"S postopno in eksponentno razširitvijo kroga kandidatov za odvetniški poklic so se spremenile tudi vrednote, ki odvetnike držijo skupaj: kolegialnost je zamenjala individualnost; solidarnost se je sprevergla*

⁴³V Kaliforniji je na primer nekoč obstajal precedens, ki je obtoženemu posilstva v določenih primerih dovoljeval, da predlaga psihiatrični pregled žrtve in si tako poveča možnosti za uspeh svoje obrambe. Čeprav odvetnik sam meni, da je takšna možnost napačna, seksistična in povsem neprimerna do žrtve, bi moral zaradi dolžnosti, ki jih je prevzel v svoji vlogi, izkoristiti takšno pravno sredstvo, ne glede na lastna moralna prepričanja. Ibid., str. 6–7.

⁴⁴Ibid., str. 6.

⁴⁵Ibid., str. 6.

⁴⁶Če odvetniki ne bi želeli zagovarjati oseb, za katere menijo, da so krive, bi bila tej skupini oseb popolnoma odvzeta možnost, da se skozi institucionaliziran sistem odloči, ali so tudi v resnici krive. Ibid., str. 6.

⁴⁷Ibid., str. 8.

⁴⁸Taylor, C., *Morality and the role-differentiated behaviour of lawyers*, v: *Australian journal of professional and applied ethics*, št. 6/1 (2004), str. 36–46.

⁴⁹Wasserstorm, R., *Lawyers as professionals: Some moral issues*, v: *Ethical issues in professional life* (1988), str. 13.

*v konkurenčnost; pravna sladostrast se je pretvorila v dobičkonosno slavoehlepnost; bogato poslanstvo se je spremenilo v etično osiromašen poklic.*⁵⁰

Kar odvetnika loči od primerljivega obnašanja ostalih poklicnih strokovnjakov, se skriva tudi v odgovoru na vprašanje, zakaj se zdi toliko manj verjetno kritično vrednotiti amoralnost zdravnikov (ki svoje paciente zdravijo ne glede na njihovo moralno držo), kot kritično vrednotiti primerljivo amoralnost odvetnikov. Po mnenju R. Wasserstorma v prvi vrsti zato, ker je samoumevno dobro poskušati zdraviti bolezn, nikakor pa ni samoumevno dobro poskušati zmagati ali uspeti v vsakem primeru, ki ga stranka predoči odvetniku. Nadalje pa zato, ker je odvetnikovo obnašanje v resnici drugačno od zdravnikovega. Odvetnik, posebej odvetnik kot advokat, mora dejstva in argumente artikulirati direktno, saj nastopa v imenu stranke neposredno in tako neprestano živi z dilemo in v dilemi, ki si je ostali poklici z njim ne delijo.⁵¹

Obnašanje, povezano z diferenciacijo njegove vloge kot odvetnika, neprestano spravlja njegovo lastno integriteto pod vprašaj, in to drugače kot pri ostalih poklicih, saj, v kolikor pri zastopanju stranke dejansko verjame v lasten nastop zanjo, potem stališča tudi ponotranji, v kolikor pa se diferencira od vsebine zastopanja stranke in zgolj igra vlogo, potem nastopa kot hinavska in neiskrena oseba. Ustna vloga advokata dejansko neprestano presprašuje njegovo integriteto.⁵² Odvetnikova integriteta je torej postavljena pod vprašaj že s samim izvajanjem dolžnosti njegovega poklica. Za ohranitev integritete se mora torej previdno distancirati od svojih dejavnosti. Takšno obnašanje spodbuja nekritično stanje duha ali celo globok moralni skepticizem.⁵³

Benjamin Sells pravi, da ima prizadevanje odvetnika, da bi obdržal osebno in predstavno integriteto, lahko več oblik, ki so bolj pasivne in bolj agresivne. Pri pravdanju se to lahko na primer izrazi v obliki ostre taktike in nenadnih izbruhov nenadzorovanega besa. Zato je možno, da kadar se odvetnik nerazložljivo razburi, smo priča združenju dveh prevladujočih tokov – naravnega antagonizma pravnice pameti in upora duše proti silam predstavniške miselnosti, silam, ki ignorirajo bistveno vrednost posameznika.⁵⁴

Vlogi prilagojeno obnašanje strokovnjaka odpira še dva velika moralna problema, ki se nanašata na odnos med odvetnikom in stranko, natančneje na razosebljenost njunega odnosa.

⁵⁰Varanelli, L., Odvetnikova etika pod drobnogledom, v: Odvetnik, št. 5/63 (2013), str. 3.

⁵¹Wasserstorm, R., Lawyers as professionals: Some moral issues, v: Ethical issues in professional life (1988), str. 13–14.

⁵²Ibid., str. 14.

⁵³Zitrin, A. R. in Langford, C. M., Legal ethics in the practice of law (1995), str. 246.

⁵⁴Kucec, B., Anima ipsa loquitur – Benjamin Sells: The soul of the law, v: Odvetnik, št. 3/20 (2003), str. 21.

Teza R. Wasserstorma je, da je takšen odnos tipično moralno pomanjkljiv odnos, v katerem stranka ni obravnavana z zadostnim spoštovanjem in dostojnostjo. Tu očitno leži paradoks (ki pa je zgolj navidezen), saj je bila opisana srčika problema do sedaj ravno v tem, da je odvetnik pretirano osredotočen na skrb za svojo stranko. Dejstvo pa je, da je odvetnik v resnici lahko istočasno odkrito zaskrbljen za klientove interese, obenem pa mu ne uspe videti stranke kot celostne osebnosti, temveč nanjo gleda zgolj parcialno.⁵⁵

Njun odnos je do neke mere odnos neenakosti, kar je sicer nujna posledica strokovnosti. Strokovnjak je proti stranki vedno v nadrejenem položaju, medtem ko je stranka naproti njemu v položaju odvisnosti. In čeprav stranka lahko svobodno izbira, ali bo vstopila v ta odnos in kdaj ga bo prekinila, je nujno, da gre v takšnem razmerju za odnos neenakosti ter da je strokovnjak tisti, ki ima nadzor, saj poseduje strokovno znanje takšne vrste, ki ni lahko dostopno ostalim članom družbe. Iz tega razloga se navadno tudi oblikuje razmerje med odvetnikom in stranko, saj je ta odvisna od ekspertovega znanja in spretnosti, ki jih sama ne poseduje.⁵⁶

Stranke pridejo k odvetniku navadno s problemom, ki pomembno zadeva njihovo življenje ter jim zato lahko manjka potrebne perspektive za zasledovanje ciljev, ki so jim v najboljšem interesu, zaradi česar potrebujejo odvetnika, ki deluje kot izločen, distanciran predstavnik, ki skrbi za njihove interese. Tudi če bi stranke posedovale primerno znanje, ne bi imele potrebne objektivnosti do lastne zadeve za sprejemanje odločitev v svojem najboljšem interesu.⁵⁷ "[...], *odvetnik postavi diagnozo spora in predlaga terapijo. Zato je povsem jasno, da smo odvetniki izredno pomembni za človeka, ki se je znašel v konfliktu.*"⁵⁸

Vendar se moram na tem mestu strinjati z R. Wasserstormom, da strokovnjak s stranko ravna bolj kot s predmetom kot s človekom in bolj kot z otrokom kot z odraslim, kar je glavna moralna pomanjkljivost njunega odnosa.⁵⁹ *"Po eni strani je prisotno brezskrupulozno obravnavanje stranke, ne subjekta, ki je v težavah, ki potrebuje strokovno pomoč, ampak kot objekta, kot*

⁵⁵Na primer kot osebo, ki se je znašla v manjšem prestopku zaradi marihuane, ali kot ženo, ki je bila prevarana in se ločuje itd. Wasserstorm, R., *Lawyers as professionals: Some moral issues*, v: *Ethical issues in professional life* (1988), str. 16.

⁵⁶Ibid., str. 16–17.

⁵⁷Ibid., str. 17.

⁵⁸Razdrih, A., *Odvetniki – upravljavci konfliktov*, v: *Odvetnik*, št. 3/49 (2010), str. 15.

⁵⁹Wasserstorm, R., *Lawyers as professionals: some moral issues*, v: *Ethical issues in professional life* (1988), str. 17.

*posel, s katerim se da dobro zaslužiti, kajti klient je v stiski in zato pripravljen marsikaj plačati in preplačati.*⁶⁰

Gre za pomanjkljivost, ki jo lahko delno odpravimo že z njeno zaznavo, razmišljanjem in lastnim ozaveščanjem o problematiki. Deloma je možna rešitev tudi v *"deprofesionalizaciji poklica"*,⁶¹ ne v celoti, temveč zgolj tam, kjer takšen odnos sili k razosebljanju.⁶²

Tudi Sells meni, da so se pravo in odvetniki oddaljili od sveta dejanskega izkustva ter da živijo abstraktna življenja, stran od medsebojne interakcije in soudeležnosti. Slednje ponazori z opomnikom, da v politični ali poslovni debati pogosto rečemo *"tu lahko zmagajo edino pravniki"*, pri tem pa izraz *"pravniki"* uporabimo kot brezizrazni simbol, kar izraža počutje mnogih odvetnikov, ki se počutijo kot igralci z natančno določenimi vlogami, ki ne smejo nikoli odvreči svoje maske.⁶³ *"Odvetniki se počutijo ločene od vsakdanjega življenja - in tudi od sebe, pa naj se počutijo kot nadomestljiva komponenta v ustroju velike odvetniške firme ali kot stranski opazovalci lastnega družinskega življenja, kot amoralni uradniki, ki služijo izključno načelu dobička, ali kot sleparji in goljufi. Mnogi so mi že opisali občutek, kot da od zunaj opazujejo lastno življenje, kot da obstaja v njih globoka ločenost.*⁶⁴

2. DEL: PREDSTAVITEV POJMA ZVESTOBE OZ. LOJALNOSTI STRANKI

2.1 Koncept zvestobe oz. lojalnosti stranki

Slovar slovenskega knjižnega jezika definira kot zvestega človeka nekoga, ki vztraja v naklonjenem razmerju do nekoga ali nečesa, ki izraža oz. kaže zanesljivost in skrbnost, ki kaj vztrajno dela in česa ne opusti oz. ne preneha upoštevati, ki je dolgo iskreno usmerjen do koga,⁶⁵ lojalen človek pa naj bi bil nekdo, ki izpolnjuje državljske obveznosti in zakone zaradi

⁶⁰Razdrih, A., Odvetniška etika, v: Odvetnik, št. 3/45 (2009), str. 7.

⁶¹Wasserstorm, R., Lawerys as professionals: Some moral issues, v: Ethical issues in professional life (1988), str. 18–19.

⁶²Tako na primer v psihiatrični stroki obstajajo tendence po odpravi pretirane institucionaliziranosti totalnih institucij, kot so psihiatrične bolnišnice, že s tem, da ima pacient lahko lastno posteljnino in oblačila, prav tako psihiatri in zdravniki – na ta način se oseba počuti manj kot pacient. V pravu bi to lahko na primer dosegli z zmanjševanjem strokovnosti in zapletenosti pravnega jezika, ki bi bil bolj dostopen in razumljiv laiku. Ibid., str. 19–20.

⁶³Kukec, B., Anima ipsa loquitur – Benjamin Sells: The soul of the law, v: Odvetnik, št. 3/20 (2003), str. 21.

⁶⁴Ibid., str. 21.

⁶⁵Vir: http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=zvest (28. 2. 2018).

dolžnosti, ter nekdo, ki je pošten in odkrit v ravnanju.⁶⁶ Vidimo, da pojem zvestobe oz. lojalnosti⁶⁷ ni enoznačen in zajema več različnih konceptov, zaradi česar tudi mej odvetnikove zvestobe do svojih strank ni možno jasno začrtati, temveč jih lahko zgolj orisujemo od primera do primera.

Ena temeljnih etičnih dilem glede odvetnikove lojalnosti do stranke se navezuje na dolžnost ravnanja v mandantovem interesu in odpira številna vprašanja. Janez Kranjc meni, da je osrednjega pomena vprašanje, kaj v resnici sploh je mandantov interes, ter se sprašuje, ali je mogoče takšen interes, ki je lahko kratkoročen, izdvojiti iz širšega konteksta pravne države in ga ločiti od načela pravičnosti. Oboje namreč zahteva, da se prevzeta obveznost izpolni, da se krivec kaznuje v skladu s predpisi, da se vedno ravna v skladu z veljavnim pravom itd. Je torej možno ravnanje v domnevnem strankinem interesu povsem ločiti od osebne integritete odvetnika, ki se v takem primeru prelevi v bolj ali manj slepega izvrševalca naloženega?⁶⁸ *"Lojalnost do mandanta je – podobno kot druga načela odvetniškega dela – le ena od prvih in kot taka vpeta v mrežo obveznosti, dolžnosti in omejitev, ki jih mora odvetnik upoštevati pri svojih odločitvah."*⁶⁹

Tudi skladno s komentarjem Listine temeljnih načel evropskega odvetništva⁷⁰ je temeljno načelo zvestobe stranki bistvo odvetnikove vloge, saj mora biti stranka zmožna odvetniku zaupati kot svetovalcu in kot zastopniku. Da bi odvetnik ohranil zvestobo svoji stranki, mora biti neodvisen, se izogibati nasprotju interesov in ohranjati strankino zaupanje.⁷¹ Do nekaterih najbolj občutljivejših težav v poklicnem ravnanju prihaja ravno zaradi medsebojnega vplivanja med načelom zvestobe stranki in načeli, ki določajo odvetnikove širše dolžnosti. Odvetnik mora svojo stranko jasno opozoriti, da ne sme ogroziti svojih dolžnosti do sodišča in delovanja sodnega sistema samo zato, da bi jo zastopal v nepošteni zadevi.⁷²

⁶⁶Vir: <http://bos.zrc-sazu.si/cgi/neva.exe?name=ssbsj&tch=14&expression=zs%3D32568> (28. 2. 2018).

⁶⁷Za potrebe magistrskega diplomskega dela bosta pojma zvestoba in lojalnost uporabljena kot sopomenki.

⁶⁸Kranjc, J., Nemo fit casu bonus; discenda est virtus, v: *Odvetnik*, št. 2/52 (2011), str. 8.

⁶⁹Ibid., str. 8.

⁷⁰Charter of core principles of the European legal profession (Listina CCBE), sprejeta s strani Sveta evropskih odvetniških zbornic CCBE na plenarni seji, dne 24. 11. 2006, v Bruslju, URL: http://www.ccbe.eu/fileadmin/speciality_distribution/public/documents/DEONTOLOGY/DEON_CoC/EN_DEON_CoC.pdf (28. 2. 2018).

⁷¹Ibid., komentar načela (e) – zvestoba stranki.

⁷²Scheuba, E., Novi trendi v evropski odvetniški poklicni etiki, v: *Odvetnik*, št. 2/60 (2013), str. 11.

2.2 Ureditev zvestobe v slovenski zakonodaji in kodeksu odvetniške poklicne etike

ZOdv se do odvetnikove dolžnosti lojalnosti stranki neposredno ne opredeljuje, medtem ko KOPE vsebuje nekaj določb, ki se nanjo sklicujejo, predvsem v povezavi z dolžnostjo zaupnosti. Okvirne meje odvetnikove lojalnosti stranki so tako začrtane v 43. členu KOPE, ki pravi, da se mora odvetnik zavedati, da je zaupanje stranke osnovno vodilo, ki ga mora upoštevati in ga ne sme omajati, pri čemer morata biti stranka in njena zadeva središče njegove pozornosti pri delu.⁷³ Zaradi varovanja načela zaupnosti odvetnik tudi po prenehanju pooblastilnega razmerja ne sme prevzeti zastopanja zoper svojo bivšo stranko, če bi s tem lahko prekršil načelo zaupnosti.⁷⁴ Obenem člen postavlja tudi mejo, saj pravi, da zvestobi do stranke odvetnik ne sme podrediti svojega osebnega in poklicnega poštenja ter ne sme nikdar izgubiti samostojnosti in objektivnosti pri svojem delu. Pri tem mora vedno ostati dostojen, vljuden in stvaren do nasprotne stranke in njenega zastopnika ter do sodnih in drugih državnih organov.⁷⁵

Seveda je z dolgovano zvestobo stranki smiselno povezanih več določb KOPE, ki bodo predstavljene v nadaljevanju, predvsem v okviru poglavja o konfliktu interesov, kjer bo orisana vzporednica tudi z ameriško poklicno etiko,⁷⁶ ki takšne primere ureja bolj določno in oprijemljivo.

2.2.1 Razmerje z dolžnostjo zaupnosti in varovanja tajnosti

Odvetnik naj se zaveda, da je zaupanje stranke osnovno vodilo, ki ga mora upoštevati in ga ne sme omajati.⁷⁷ Kot tajnost mora varovati, kar mu je stranka zaupala ali kar je kot zaupno zanjo izvedel. Tudi sam mora vestno oceniti, kaj stranka želi varovati kot tajno. Dolžnost varovanja poklicne tajnosti velja tudi za vsebino odvetnikovega spisa, tudi po prenehanju zastopanja in

⁷³1. odstavek 43. člena KOPE.

⁷⁴2. odstavek 43. člena KOPE.

⁷⁵3. odstavek 43. člena KOPE.

⁷⁶American bar association Model rules of professional conduct (Vzorčna pravila), URL: https://www.americanbar.org/groups/professional_responsibility/publications/model_rules_of_professional_conduct/model_rules_of_professional_conduct_table_of_contents.html (28. 2. 2018). Gre za model kodeksa poklicne etike, ki ga odvetniške zbornice posameznih držav lahko uporabijo kot podlago za oblikovanje lastnega kodeksa. Novak, A., Deontološki kodeksi pravniških poklicev, v: Pravo in etika, Raziskovalno poročilo: projekt J5-1324-0583-01 (2001), str. 225.

⁷⁷1. odstavek 43. člena KOPE.

pri uničenju arhiva končanih zadev.⁷⁸ Varovanje poklicne tajnosti zavezuje odvetnika, da odkloni podatke o tem, ali je nekomu sploh nudil pravno pomoč.⁷⁹ Omenjene določbe, kot tudi zgoraj opisana določba 43. člena KOPE, se nahajajo v okviru poglavja "*Zaupanje in zvestoba*",⁸⁰ ki razkriva tesno povezavo med zaupnostjo in zvestobo, predvsem v smislu neprimerne navzkrižja interesov, ki lahko poseže v zaupno razmerje. Večina etičnih dilem, ki izvirajo iz dolgovane zvestobe stranki, se tako pojavi ravno zaradi varovanja načela zaupnosti in varovanja tajnosti pridobljenih informacij.

2.3 Kdo v razmerju odvetnik – stranka sprejema odločitve

Razporeditev avtoritete za sprejemanje odločitev med stranko in odvetnikom lahko predstavlja zahteven problem – vključuje tako praktične kot etične in filozofske vidike.⁸¹

Odvetnik lahko uporabi v mejah zakona in pooblastila vsako pravno sredstvo, za katero meni, da bo stranki koristilo.⁸² Stranko je dolžan zastopati vestno in požrtvovalno ter zanjo uporabiti vsa možna in dopustna sredstva,⁸³ pri čemer mora spoštovati resnico in zakonitost.⁸⁴ Ko sprejema odločitve glede zastopanja, mora ohraniti brezpogojno neodvisnost od vsakega zunanega vpliva ter izkazovati iskrenost in državljanski pogum.⁸⁵ Pri svojem delovanju je zavezan s svojim nastopom in predlogi pomagati tudi sodiščem in drugim organom, pri čemer ne sme izkrivljati dejanskih in pravnih ocen ali celo nastopati demagoško. Pomembno je, da v svoje delo vnaša tudi vzgojne prvine.⁸⁶ Stranka in njena zadeva morata biti središče njegove pozornosti,⁸⁷ vendar si mora prizadevati za najbolj gospodarno rešitev zadeve ter stranki svetovati z namenom, da se doseže sporazum in/ali alternativna rešitev zadeve.⁸⁸

⁷⁸51. člen KOPE.

⁷⁹52. člen KOPE.

⁸⁰KOPE, URL: <http://www.odv-zb.si/predpisi/odvetniska-poklicna-etika> (28. 2. 2018).

⁸¹Schwartz, M. D. in drugi, *Problems in legal ethics* (1998), str. 283.

⁸²11. člen ZOdv.

⁸³41. člen KOPE.

⁸⁴11. člen KOPE.

⁸⁵Ibid.

⁸⁶20. člen KOPE.

⁸⁷1. odstavek 43. člena KOPE.

⁸⁸60.a člen KOPE.

Vzorčna pravila strokovnega obnašanja⁸⁹ so še določnejša: *"Odvetnik se mora držati strankine odločitve glede ciljev zastopanja in se mora s stranko posvetovati glede sredstev, s katerimi bo te cilje zasledoval. Na račun stranke lahko opravi tista dejanja, za katera je pooblaščen med zastopanjem. Upoštevati mora strankino odločitev o poravnavi. V kazenskih zadevah mora po posvetovanju upoštevati strankino odločitev o izreku krivde, o odpovedi sojenju pred poroto in o tem, ali bo stranka pričala."*⁹⁰ Pri tem ko odvetnik stranki pomaga doseči pravilno odločitev, je zaželeno, da izpostavi vse tiste dejavnike, ki bi lahko vodili do moralno nesporne in pravno dopustne odločitve.⁹¹ Pri zastopanju naj uporablja neodvisno strokovno presojo in daje iskrene nasvete. Pri svetovanju naj se ne opira zgolj na pravo, temveč tudi na druge dejavnike, kot so moralni, ekonomski, socialni in politični dejavniki, ki bi za določeno situacijo lahko bili pomembni.⁹²

Analizo odvetnikovega pristopa k moralnim in etičnim dilemam, ki se pojavljajo med zastopanjem, je najlažje izpeljati s postavitvijo dveh vprašanj: *"Kdo nadzira zastopanje?"* in *"Ali so interesi ostalih, ki niso stranka, pomembni?"* S kombinacijo odgovorov na ti dve vprašanji pride odvetnik do odgovora na vprašanje: *"Kaj želim za svojo stranko?"* Kot možni odgovori se ponujajo strankina zmaga, strankina avtonomija, zadovoljitev strankine pravičnosti ali strankina dobrota oz. dobronamernost.⁹³ S pomočjo teh odgovorov lahko prikažemo štiri metaforične tipe odvetnikov in načine njihovega zastopanja, ki obenem prikazujejo svojevrstne in raznolike načine zvestobe do stranke.

2.3.1 Odvetnik kot boter

Odvetniku, ki nastopa kot boter, stranka v celoti prepusti zadevo. Odvetnik sprejme odločitve, za katere meni, da bodo stranki in njemu pomagale zmagati oz. uspeti. Metaforično odvetnik v

⁸⁹Model rules of professional conduct (Vzorčna pravila), sprejeta s strani American bar association, URL: https://www.americanbar.org/groups/professional_responsibility/publications/model_rules_of_professional_conduct/rule_1_2_scope_of_representation_allocation_of_authority_between_client_lawyer.html (28. 2. 2018).

⁹⁰Vzorčno pravilo 1.2(a).

⁹¹Vzorčno pravilo 7–8.

⁹²Vzorčno pravilo 2.1.

⁹³Schaffer, T. L. in Cochran Jr., R. F., Lawyers, clients and moral responsibility (1994), str. 3.

tem primeru nastopa kot "boter",⁹⁴ ki sprejema moralne odločitve v najožjem strankinem interesu in povsem zapostavlja kakršnekoli druge interese.⁹⁵

Odvetnik torej nadzoruje strankine odločitve in jih sprejme skladno s tem, kar sta s stranko domnevno zaznala kot njen interes, brez resnega posvetna z njo, ali stranko celo prepriča, da sprejme njegov pogled na zadevo. Pri tem deluje kot strokovnjak (strokovni odločevalec, ki je zaskrbljen glede tehničnega vidika strankinega problema) in kot advokat (zasleduje interese stranke, pogosto skozi prizmo finančnega uspeha). Tipičen odvetnikov odgovor na strankino zanimanje, kako namerava v zadevi postopati, je enak odgovoru botra iz filma *The Godfather*: *"Želim, da vse to prepustite meni."*⁹⁶

Odvetniki, ki prevzamejo vlogo botra, strankine interese zasledujejo skladno s svojim načinom razreševanja situacij, praktično brez ozira na strankine moralne zadržke. Avtorja takšno obnašanje imenujeta *"pridobitni paternalizem"*,⁹⁷ kar lahko razumemo kot navidezno pokroviteljski in zaščitniški odnos z namenom doseganja lastnih interesov.⁹⁸ *"Gre praktično za "pravno intuicijo" nasloviti večino zadev v smislu lastnine ali koristi in si tako prizadevati pridobiti takšno ali drugačno prednost v situaciji. Bistven vidik pravne prakse za odvetnike pomeni borbo za ohranjanje ali dodatno pridobitev lastninske ali druge stvarne pravice, povečati ali vsaj ohraniti ekonomsko korist, ali olajšati izvajanje ekonomske ali politične moči."*⁹⁹

Odvetnik kot boter torej zasleduje strankine finančne koristi, brez ozira na škodo, ki je pri tem lahko povzročena drugim ljudem, in brez resne skrbi za strankine odnose ali njene dejanske želje. Pri tem nastopa starševsko, saj naj bi starši vedno vedeli bolje od lastnih otrok, kako k zagati pristopiti. Odvetnikov argument za takšno ravnanje je torej, da pač ve bolje od stranke. Takšno obnašanje odvetnikov seveda ni zaželeno in je veliko primerneje predelati strankine vrednote in cilje že pred procesom odločanja. Vrednote namreč definirajo osebo in zato poskus obiti te vrednote neposredno napade strankino lastno integriteto. Paternalizem tako ne more zagotoviti dovoljšnjega spoštovanja strankinega uma in zavesti, temveč napade njeno

⁹⁴The Godfather – metafora vzeta iz istoimenskega romana avtorja Maria Puza in istoimenskega filma režiserja Francisa Forda Coppole. Schaffer, T. L. in Cochran Jr., R. F., *Lawyers, clients and moral responsibility* (1994), str. 3.

⁹⁵Ibid., str. 3.

⁹⁶Ibid., str. 4.

⁹⁷"*Acquisitive paternalism*", Ibid., str. 8.

⁹⁸Don Corleone velikokrat pravi, da sprejema odločitve na podlagi "*poslovnega uspeha*" in ne zaradi "*osebnega interesa*".

⁹⁹Redmount, R. S., *Attorney personalities and some psychological aspects of legal consultation* (1961), citirano po Schaffer, T. L. in Cochran Jr., R. F., *Lawyers, clients and moral responsibility* (1994), str. 8.

dostojanstvo. Poleg navedenega nikakor ni nujno, da odvetnik v resnici ve, kaj je v dani situaciji prava rešitev. Vključevanje stranke v proces odločanja bolj verjetno prinese zadovoljujoče rezultate kot odvetnikova kontrola nad dano situacijo. Takšni odvetniki se pogosto osredotočajo zgolj na strankine finančne interese, kar privede do tega, da se ne vedejo zgolj kot strankini starši, ampak kot slabi starši – v odnosu s strankami dominirajo in jih vodijo k njihovim najsebičnejšim instinktom.¹⁰⁰

Odvetniki takšnega tipa svoje ravnanje navadno branijo z argumentom adversarnega sistema, ki deluje v dobro pravnega sistema in temelji na tezi modela sodišča: v kolikor sta obe strani zastopani z agresivnimi zagovorniki, bosta sodnik ali porota slišala najboljše argumente za vsako stran in bosta tako lahko sprejela najbolj modro odločitev. Pomanjkljivosti takšnega argumenta so očitne.¹⁰¹ Na opisan način odvetniki delujejo kot pomirjujoča prezenca, ki odvzame občutke krivde, tipično z besedami, kot so *"tako se igra to igro, vzemi kolikor lahko – to tudi pričakujejo, tako se to dela"*. Po strankinem naziranju tako odvetnik nosi breme njene krivde, ta pa ima v resnici svoje načine za spopadanje z moralno odgovornostjo. Pretirana poklicna strokovnost in adversarna vloga pripomoreta k ohranjanju distance do moralnih zadržkov in prevzemanja moralne odgovornosti. Odvetnik kot boter torej prevzame amoralno vlogo, velikokrat celo nemoralno.¹⁰²

Zanimivo je, da takšen odnos pogosto ustreza stranki, saj jo reši potrebe po odločitvah, ki so lahko moralno zahtevne. Odvetnik tako, morda celo nevede, sprejme moralno odgovornost za ravnanja, ki jih stranka ni nikoli odobrila, kar je gotovo v nasprotju s poklicno etiko, saj pomeni zlorabo zaupanja stranke ter izniči njeno sposobnost, da sprejema moralno odgovornost za svoje ravnanje, kar krši njeno dostojanstvo.¹⁰³

2.3.2 Odvetnik kot najeta pištola

¹⁰⁰Schaffer, T. L. in Cochran Jr., R. F., *Lawyers, clients and moral responsibility* (1994), str. 9.

¹⁰¹Omenjene pomanjkljivosti se najočitneje kažejo v t. i. *"neenakosti orožij"* (neenakovredna odvetnika, ki se znatno razlikujeta v strokovnem znanju in primerni sposobnosti opravljanja poklica); možne so situacije, ko ena stran sploh nima pooblaščenca; sodnik ali porota sta lahko pristranska; odvetnikovo delo ne obsega zgolj zadev na sodišču – pri poslovanju v odvetniški pisarni in pri pravnem svetovanju pa tretja nepristranska stran sploh ni udeležena; v določenih zadevah sploh ni nasprotne strani ali nasprotnega udeleženca itd.

¹⁰²Schaffer, T. L. in Cochran Jr., R. F., *Lawyers, clients and moral responsibility* (1994), str. 9.

¹⁰³Novak, A., *Deontološki kodeksi pravniških poklicev*, v: *Pravo in etika*, Raziskovalno poročilo: projekt J5-1324-0583-01 (2001), str. 226.

Odvetnik, ki deluje kot "*najeta pištola*"¹⁰⁴ prepusti popolno kontrolo nad odločitvami stranki. Sam se sicer razlikuje od strankinih odločitev, predvsem zavoljo njene avtonomije, vendar deluje kot "*najeta pištola*" in nastopa skladno z usmeritvami in navodili stranke, pri čemer za posledice, prizadejane drugim, ne prevzema nikakršne odgovornosti.¹⁰⁵

V takšnem modelu pravnega zastopanja je odvetnikov cilj strankina avtonomija, zato je v strokovni literaturi pristop poznan kot "*k stranki usmerjeno zastopanje*".¹⁰⁶ Skladno s takšnim pristopom je odvetnikova moralna naloga ravnati tako, da stranko zavaruje pred vplivom drugih, zato da lahko ta postavi lastna moralna pravila in vodi samo sebe. Strankina avtonomija ima seveda svojo ceno, ki jo je treba plačati v razmerju do drugih in do razmerij samih, ki jih takšna etika degradira, saj lahko strankina avtonomija škoduje vsakomur, ki prečka njeno pot.¹⁰⁷

Ker se takšen pristop osredotoča na strankine želje in je strankina avtonomija temeljnega pomena, morajo biti odločitve sprejete na podlagi merila, katera odločitev ji bo najverjetneje prinesla največje zadovoljstvo. Pri tem odvetnik ne sme neposredno vplivati na strankino odločitev, temveč mora biti nevtralen in nepristranski. Ravno slednje je argument odvetnikov pri zagovarjanju "*k stranki usmerjenega zastopanja*". Njihove metode naj bi bile nevtralne, vendar se moram na tem mestu strinjati s Schafferjem in Cochranom, ki pravita, da takšne metode bolj verjetno vplivajo na stranke v smeri sprejemanja odločitev, ki služijo zgolj njim samim, saj se zavoljo čim bolj avtonomnega sprejemanja odločitev odrečeta upoštevanju posledic, ki bi lahko bile prizadejane drugim.¹⁰⁸

K stranki usmerjen pristop domnevne nevtralnosti tako ne uspe prepoznati, da je odnos med stranko in odvetnikom moralen odnos, v katerem strani vplivata druga na drugo, dobro ali slabo. Če stranka odvetnika vpraša za mnenje, ji ga mora ta podati skladno z njenimi vrednotami in pogledom na svet ali specifično situacijo – odvetnik se mora vzdržati razkritja svojih osebnih vrednot. Takšen pristop predvideva, da sta obe stranki tega razmerja že dokončno izoblikovani osebnosti s trdno postavljenimi vrednotami ter da sta na tem mestu vprašanji "*Kakšna oseba bo stranka postala zaradi mene?*" in "*Kakšen bom jaz postal zaradi stranke?*" povsem odveč, zato je upravičen strah avtorjev, da lahko takšen način zastopanja privede prej do slabšega moralnega oblikovanja, ki je bolj usmerjeno k lastnim interesom, kot je bilo ob vstopu v to

¹⁰⁴"*Hired gun*", *ibid.*, str. 15. "*Hired gun*": an expert who is brought into a company or an organization to deal with a particular problem or situation; a person who is paid to do a particular job, especially something that others may consider to be morally wrong, URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/hired-gun> (28. 2. 2018).

¹⁰⁵*Ibid.*, str. 3.

¹⁰⁶"*Client-centered representation*", *ibid.*, str. 17.

¹⁰⁷*Ibid.*, str. 17.

¹⁰⁸*Ibid.*, str. 19.

razmerje.¹⁰⁹ *"Seveda pa je res, da je tako kot inteligenca tudi moralni čut z vestjo učljiv. Kakor je človek v celoti učljivo bitje, tako se da tudi njegova morala z vzgojo, disciplino in močjo volje oblikovati in izpopolnjevati."*¹¹⁰

Zagovorniki opisanega pristopa menijo, da mora odvetnik k moralnim dilemam med njim in stranko pristopati zelo restriktivno, saj naj bi nesoglasje, pa čeprav implicitno, stranki dajalo občutek, da so odvetnikove vrednote pomembnejše od njenih. Razen v primerih, ko strankina odločitev krši pravo ali je očitno nemoralna, princip strankine avtonomije predvideva, da njene vrednote prevladajo. Težava takšnega pristopa je v tem, da odpira prostor za moralno razpravo šele, ko odvetnik začuti, da želi stranka storiti nekaj moralno zavržnega, in ne že v postopku sprejemanja odločitev. Obenem je takšen način spopadanja z moralnimi dilemami tudi do neke mere neučinkovit, saj se stranka lahko počuti izdano, ko odvetnik odstopi od odločitve, do katere je stranko sam pripeljal s skrbjo za njene lastne interese. Na točki, ko je stranka že sprejela odločitev, je malo verjetno, da bo priznala lastno napako in odločitev spremenila. Takšno zastopanje v resnici torej ni nevtrarno, saj vodi stranko k osredotočanju zgolj na lastne interese in je zato pomembno, da odvetnik prepozna lasten vpliv in vpliv, ki ga stranka zasleduje, ter ga premišljeno uporabi.¹¹¹

Takšen način zastopanja ni nujno slab samo za stranke in ostale udeležence njihovih razmerji, temveč tudi za odvetnika samega, saj določa meje njegove vesti. Kritiki k stranki usmerjene filozofije so mnenja, da je pristop moralno zavržen, ker sili odvetnike, da med zastopanjem kršijo občo moralo, saj pristop zanemarja pomen resnicoljubne rešitve pravnih problemov in je usmerjen na zmago.¹¹² Odvetniki, ki se osredotočajo na strankino avtonomijo, delajo in zasledujejo cilje za drugega. S tem ko za stranko opravljajo razna dejanja, za katera sami menijo, da so napačna, vase neprestano vabijo moralni konflikt in se ga otepajo s prepričanjem, da so osvobojeni vsakršne moralne odgovornosti – takšno postopanje bi lahko primerjali s poklicno prostitucijo.¹¹³

Podobno meni tudi odvetnik Razdrih: *"Odvetniki smo brez kodeksa etike samo najeta delovna sila, ki jo lahko za dobro opravljeno delo dobro plačajo, na smejo nas pa kupiti, kajti če nas stranke lahko na tak ali drugačen način bodisi z zneskom bodisi kako drugače drago plačajo,*

¹⁰⁹Ibid., str. 3.

¹¹⁰Lavš Mejač, K., Zmorem več, kot smem – Med ukazom in vestjo, v: Odvetnik, št. 2/60 (2013), str. 5.

¹¹¹Schaffer, T. L. in Cochran Jr., R. F., Lawyers, clients and moral responsibility (1994), str. 23–27.

¹¹²Crystal, N. M., Professional responsibility: Problems of practice and the profession (2000), str. 21.

¹¹³Schaffer, T. L. in Cochran Jr., R. F., Lawyers, clients and moral responsibility (1994).

da nas kupijo, potem smo sicer bogati odvetniki, ki pa se v ničemer več ne ločimo od prostitutke."¹¹⁴

2.3.3 Odvetnik kot guru

Kot kritika "k stranki usmerjenega pristopa" se je razvila "filozofija morale",¹¹⁵ skladno s katero so odvetniki moralno odgovorni za dejanja, ki jih opravijo za svoje stranke, in morajo biti pripravljeni zagovarjati moralnost svojih dejanj.¹¹⁶ "Odvetnik kot guru" tako prevzame popolno kontrolo nad zadevo, in čeprav se strankin pogled razlikuje od njegovega, ta zasleduje, kar sam verjame, da je prava odločitev. V tem primeru odvetnik zasleduje tako interese drugih kot to, da stranka naredi pravo stvar. Pri tem nastopa kot guru¹¹⁷ in sprejema moralne odločitve za stranko.¹¹⁸ Pri takšnem postopanju upošteva moralne dolžnosti drugih, zato ima stranka omejeno vlogo glede določanja relevantne moralne odgovornosti ali dolžnosti. Razlog za odvetnikovo sprejemanje odločitve namesto stranke je navadno razlog splošne koristi oz. splošnega dobrega. Odločitve, ki jih sprejmejo, naj bi bile vedno moralno nesporne.¹¹⁹

Udejanjanje takšne filozofije ima lahko vrsto praktičnih posledic za poklic – odvetniki bi v več zadevah zavrnilo zastopanje, zavračali bi primere, ki bi bili po njihovem mnenju moralno neustrezni, pogosteje bi strankam odpovedali pooblastilo, ves čas bi skušali prepričati svoje stranke v dejanja, ki se njim samim zdijo moralno pravilna, v situacijah, ki dopuščajo odvetnikovo diskrecijo glede postopanja, bi ravnali tako, kot mislijo, da jim narekujejo moralna načela, tudi če to ne bi bilo nujno v strankinem interesu.¹²⁰

Odvetnikom, ki imajo nadzor nad moralnimi odločitvami, ni treba slediti drugačni ali diferencirani morali v poklicnem svetu. Ne dopustijo se razlikovati od vloge, v kateri so, oz. vloge sploh ne prevzamejo in je ne igrajo, saj je njihovo obnašanje skladno z vzgojo in vrednotami, ki so jih prevzeli pred vstopom v poklicni svet. Za svoje odločitve in dejanja vedno

¹¹⁴Razdrih, A., Odvetniška etika, v: Odvetnik, št. 3/45 (2009), str. 7.

¹¹⁵"Philosophy of morality", Crystal, N. M., Professional responsibility: Problems of practice and the profession (2000), str. 22.

¹¹⁶Ibid., str. 22.

¹¹⁷"Gurú": hinduistični duhovni učitelj ali vodja; idejni učitelj ali vodja sploh, URL: <http://bos.zrc-sazu.si/c/SNB/neva.exe?name=snb&expression=kv=ekspr.&hs=1> (28. 2. 2018).

¹¹⁸Schaffer, T. L. in Cochran Jr., R. F., Lawyers, clients and moral responsibility (1994), str. 4.

¹¹⁹Odvetnik svoji stranki, ki je po krivem obdolžena posilstva, svetuje, naj nujno gre na sodišče in pove resnico – tudi če se to lahko obrne proti njej. Ibid., str. 31.

¹²⁰Crystal, N. M., Professional responsibility: Problems of practice and the profession (2000), str. 22.

prevzamejo moralno odgovornost in se ji nikdar ne skušajo izogniti, saj menijo, da jih vežejo določene dolžnosti tako do strank kot tudi do družbe same. Te dolžnosti se navadno izražajo v tem, da poskrbijo, da njihove stranke storijo *"kar je prav"*.¹²¹ *"Vrednost odločitve ohraniti moralni lik lastne osebnosti neokrnjene, četudi za ceno kršitve predpisa, zakona, je v tem, da bremena takšne odločitve ni mogoče prevaliti na nikogar drugega. Odgovornost nosi vedno tisti, ki je zavestno sprejel odločitev, s tem pa tudi vse posledice, ki sledijo."*¹²²

Takšen način zastopanja strank in sprejemanja odgovornosti je bil značilno opazen v zgodnjih kodifikacijah, ki so se nanašale na odvetniški poklic. Odgovornost je pomenila odgovornost za pravico oz. pravičnost.¹²³ Podobnega mnenja je tudi eden najvidnejših predstavnikov takšnega načina zastopanja, William H. Simon: *"Odvetnik mora storiti tisto, za kar se, glede na relevantne okoliščine določenega primera, zdi najbolj verjetno, da bo spodbujalo pravičnost."*¹²⁴

Pristop predvideva, da strankam manjka smisla za moralno odgovornost oz. da se njihova morala razlikuje od odvetnikove, vendar na tak način odvetnik v resnici stranko prikrajša za moralno razpravo in posledično možnost lastnega prevzemanja moralne odgovornosti za odločitve. Poleg tega nekateri odvetniki prevzamejo nadzor nad moralnimi odločitvami skozi manipulacijo svojih strank, saj tisto, kar je v resnici moralno svetovanje, predstavijo kot pravni nasvet, brez dejanskega orisa vseh pravnih možnosti.¹²⁵

Opisano postopanje odvetnikov, ki zagovarjajo lastno kontrolo nad moralnimi odločitvami, dejansko vodi v posredno večvrednost in moralni elitizem, ki slepo verjame, da gre moralni vpliv lahko zgolj v eno stran – od odvetnika k stranki. Zagovorniki odvetnikove kontrole nad moralnimi odločitvami torej ignorirajo možnost, da je tudi oseba, s katero so v poklicnem razmerju, lahko vir morale zanje.¹²⁶

Argumenti za takšen pristop so, da v končni fazi odvetnik le je tisti, ki sprejema odločitve pri zastopanju, in je zato bolje, da nastopa kot *"guru"* kot pa kot *"boter"*, ter da stranke v resnici niso sposobne odločanja glede vrednot, ki botrujejo moralnim odločitvam. Pravičnost naj bi ležala v *"pravnih idealih"*,¹²⁷ ti pa naj bi bili vodilo v odločitvah. Te ideale veliko lažje

¹²¹Schaffer, T. L. in Cochran Jr., R. F., *Lawyers, clients and moral responsibility* (1994), str. 33.

¹²²Lavš Mejač, K., *Zmorem več, kot smem – Med ukazom in vestjo*, v: *Odvetnik*, št. 2/60 (2013), str. 5.

¹²³Schaffer, T. L. in Cochran Jr., R. F., *Lawyers, clients and moral responsibility* (1994), str. 34.

¹²⁴Simon, W. H., *Harvard law review: Ethical discretion in lawyering* (1988), str. 1084.

¹²⁵Schaffer, T. L. in Cochran Jr., R. F., *Lawyers, clients and moral responsibility* (1994), str. 34.

¹²⁶*Ibid.*, str. 34.

¹²⁷*"Legal ideals"*, *Ibid.*, str. 38.

prevzamejo tisti, ki gredo skozi pravno usposabljanje, zato so odvetniki primernejši od strank za takšno odločanje. Odvetniki se tako ne odločajo na podlagi moralne večvrednosti, temveč strokovne večvrednosti, saj je moralno večvredno le pravo samo. Pomanjkljivost takšnega pristopa se najočitneje kaže že v zmotno pogumni domnevi, da je pravo samo po sebi dobro.¹²⁸ Poleg tega se očitno skrb takšnega odvetnika konča pri tem, da je stranka na koncu ravnala pravilno, občutljivosti za to, ali je stranka tudi dejansko postala boljša oseba, pa na tem mestu zmanjka. Za takšno skrb bi bilo potrebno vključiti moralno razpravo in moralno presojo dejanj skupaj s stranko.¹²⁹

*"Odvetnik je strankin svetovalec in ne njen moralni sodnik. Njegova dolžnost je, da jo brani, in ne, da sprejema moralne sodbe o njenem ravnanju. Takšen paternalističen odnos odvetnika do njegove stranke bi bil v nasprotju s temeljnim poslanstvom odvetniškega poklica, ki je v vestnem in požrtvovalnem zastopanju z vsemi pravnimi sredstvi."*¹³⁰

2.3.4 Odvetnik kot prijatelj

Pri takšnem načinu zastopanja se odvetnik in stranka skupaj spopadata z rešitvijo moralne dileme. Odvetnik je zaskrbljen s tem, kako bo način zastopanja vplival na druge, vendar obenem želi, da stranka postane boljša oseba, zato se obnaša kot njen prijatelj.¹³¹

Takšnemu odvetniku ni vseeno za učinke strankinih ravnanj, kot tudi ne za učinke svojih ravnanj (ki jih opravi za stranko) na ostale, obenem pa mu je mar tudi za to, kakšna postaja stranka med zastopanjem (ali skrbi za svoje vrline). Za stranko mu je mar kot celostno osebnost, dojemljiv je tudi za lasten vpliv nanjo. Pri takšnem modelu zastopanja je pomembno, da se oba, tako stranka kot odvetnik, ukvarjata z moralnimi dilemami, ki nastopijo med pooblastilnim razmerjem, in sicer na način, kot se prijatelji spopadajo z moralnimi vprašanji. Prijateljstvo tukaj nastopa v smislu dostopnosti (pa tudi ranljivosti in skrbi).¹³²

¹²⁸Hiter pogled v zgodovino priča, da temu ni vedno tako.

¹²⁹Tako kot na primer atleti ne pridobijo svojih zmožnosti zgolj s poslušanjem predavanj o atletiki, temveč je ključnega pomena vadba. Ibid., str. 34.

¹³⁰Čeferin, R., Ali pomeni vlaganje pravnih sredstev odvetnika z namenom zavlačevanja zlorabo pravic?, v: Odvetnik, št. 1/47 (2010), str. 4.

¹³¹Schaffer, T. L. in Cochran Jr., R. F., Lawyers, clients and moral responsibility (1994), str. 38.

¹³²Ibid., str. 4.

Kakšni so argumenti za takšen način zastopanja? S prijateljstvom si privzgojimo skrb za prijatelja in posledično tudi skrb za druge. Odvetnik, ki mu je mar za stranko, stranki omogoča, da ji je mar za druge. Ob tem prijateljstvo predvideva iskren odnos in tako dopušča stranki, da ves čas ve, pri čem v resnici je in kaj si v resnici želi – ima možnost biti soočena z včasih tudi bolečo ali težavno resnico ter razsežnostjo zadeve v vseh vidikih.¹³³

Vendar kako naj odvetnik stranki pomaga sprejeti pravo odločitev brez manipulacije? S pogovorom o relevantnih moralnih dilemah.¹³⁴ Na takšno rešitev nakazuje tudi ameriška poklicna etika za odvetnike,¹³⁵ na nekaterih mestih tudi KOPE.¹³⁶ To je sicer lahko zahtevna naloga že zaradi potencialno drugačnih moralnih vrednot, ki jih stranka in odvetnik zagovarjata, saj obstaja velika možnost, da prihajata iz drugačnega okolja, kar pa obenem lahko predstavlja tudi prednost, ker jima je tako omogočen dvostranski pogled na dilemo. Nevarnost takšnega moralnega diskurza leži v nevarnosti odvetnikove prevlade v odnosu in pogovoru, vendar se je moč takšni neenakosti izogniti tako, da se odvetnik v moralni razpravi osredotoča na strankine moralne vrednote¹³⁷ in tako dosežeta skupno moralno usmeritev za doseganje zelenih ciljev.¹³⁸

2.4 Interesi, ki v razmerju med odvetnikom in stranko lahko prevladajo nad interesi stranke

Preambula Vzorčnih pravil pravi: *"Praktično vsi raznoliki etični problemi se pojavijo zaradi konflikta med odvetnikovimi dolžnostmi do stranke, do pravnega sistema in do odvetnikovih osebnih interesov po ohranitvi osebne integritete ob dostojnem preživljanju."*¹³⁹

Podobno je zapisano tudi v Listini CCBE, ki pravi, da najbolj občutljivi problemi v odvetnikovem poklicnem življenju nastajajo ravno zaradi medsebojnega učinkovanja med

¹³³Ibid., str. 44.

¹³⁴Ibid., str. 46–48.

¹³⁵Vzorčno pravilo 7–8: *"In assisting his client to reach a proper decision, it is often desirable for a lawyer to point out those factors which may lead to a decision that is morally just as well as legally permissible."*

Vzorčno pravilo 2.1: *"In representing a client, a lawyer shall exercise independent professional judgment and render candid advice. In rendering advice, a lawyer may refer not only to law but to other considerations such as moral, economic, social and political factors, that may be relevant to the client's situation."*

¹³⁶60. člen KOPE: *"Odvetnik naj stranki odsvetuje kazenski pregon nasprotne stranke zaradi nepremišljenih izjav, ki jih izzove napetost v postopku, če to ni potrebno zaradi zavarovanja interesov stranke. Odvetnik naj tudi ne ukrepa proti nasprotni stranki, če se je v razburjenju o njem žaljivo izražala."*

¹³⁷Pri tem naj odvetnik krepí in se zanaša na lastne vrline, kot so refleksija, strpnost, skrb in iskrenost. Schaffer, T. L. in Cochran Jr., R. F., *Lawyers, clients and moral responsibility* (1994), str. 51.

¹³⁸Ibid., str. 51.

¹³⁹9. odstavek Preambule Vzorčnih pravil.

načelom zvestobe stranki in načeli, ki določajo širše odvetnikove obveznosti in se navezujejo na dostojnost, spoštljiv odnos do stanovskih kolegov ter še posebej na zagotavljanje vladavine prava in pravičnega delovanja pravosodnega sistema. Omenjenih zavez odvetnik ne sme podrediti strankinim ciljem.¹⁴⁰

Po mnenju W. H. Simona je prevladujoč pristop k odvetniški etiki, ki je razviden iz ameriške ureditve poklicne etike (tudi Vzorčnih pravil) in pripadajoče sodne prakse, pristop, ki predvideva, da mora odvetnik za stranko zasledovati katerikoli cilj, za kar lahko uporabi vsa dopustna pravna sredstva. V takšnem pogledu je odvetnikova edina etična dolžnost dolžnost zvestobe. Takšna etika ne predvideva nobenih dolžnosti do tretjih oseb ali javnosti, razen minimuma zakonske skladnosti, ki zavezuje vse.¹⁴¹

2.4.1. Odvetnikovi osebni ali finančni interesi

*"Glavna naloga odvetnika je seveda nuditi pomoč, kar se v prvi vrsti nanaša na zastopanje pred sodišči, upravnimi organi itd. Ta naloga od odvetnika, poleg zavzetosti in lojalnosti do stranke, zahteva tudi strokovno in intelektualno neodvisnost. Bistvo te neodvisnosti je, da ne sledi slepo navodilom mandanta, ampak deluje strokovno in intelektualno avtonomno, ker lahko samo na ta način zagotavlja kakovostno in etično neoporečno delo. Željam stranke sledi, kolikor je to združljivo z njegovo strokovno in intelektualno poštenostjo."*¹⁴²

Odvetnikovi osebni in finančni interesi se najpogosteje nanašajo na obračunavanje honorarja in željo po dostojnem preživljanju. Odvetnikova dolžnost je, da honorar pošteno in transparentno obračuna, ob tem pa je vpet v željo ostati pokončna in poštena oseba, vendar svoj poklic opravlja tudi zato, da se preživlja, zato se njegovo poklicno poslanstvo meša s pridobitno dejavnostjo.¹⁴³ *"Iz tega lahko nastanejo številni etični problemi, ki jih ni mogoče rešiti na splošno. Verjetno je eden od največjih uspehov odvetnika, da v sebi uskladi oba interesa, ne da bi zato trpela njegova strokovnost ali etika."*¹⁴⁴

¹⁴⁰Listina CCBE, str. 10.

¹⁴¹Simon, W. H., *The practice of justice: A theory of lawyer's ethics* (1998), str. 8.

¹⁴²Kranjc, J., *Kaj je etika in kdo jo potrebuje?*, v: *Odvetnik*, št. 4/77 (2016), str. 15.

¹⁴³Kranjc, J., *Nemo fit casu bonus; discenda est virtus*, v: *Odvetnik*, št. 2/52 (2011), str. 8.

¹⁴⁴*Ibid.*, str. 8.

Kodeks CCBE vsebuje zanimivo določbo, ki ni v skladu z opisanim in veleva odvetniku, da mora vedno ravnati v strankinem najboljšem interesu ter jo vedno postaviti pred svoje osebne interese ali interese pravnega poklica.¹⁴⁵ V tem smislu tudi KOPE določa, naj se odvetnik zaveda, da je po svoji družbeni vlogi dolžan strankam zagotoviti pravno pomoč. Nezmožnost stranke za primerno plačilo odvetnikovega dela ni razlog za odklonitev pravne pomoči v nujnih primerih.¹⁴⁶

2.4.2 Interesi pravičnosti oziroma pravilno delujočega pravosodnega sistema

*"Verjetno najtežja dolžnost odvetnika se nanaša na dolžnosti vezane na interese pravičnosti in pravnega reda, saj pogosto prihajajo v kolizijo z interesi mandanta in finančnimi, pa tudi drugimi interesi samega odvetnika (interesom popularnosti, slave, všečnosti, pritegovanja bodočih strank itd.)."*¹⁴⁷

Že slovenska ustava, kot ena redkih evropskih ustav,¹⁴⁸ določa, da je odvetništvo del pravosodja.¹⁴⁹ Ta poseben položaj pomeni, da odvetnik sodišču ni podrejen, temveč deluje kot njegov partner in sodelavec, ki s svojim korektnim in natančnim delom omogoča uresničevanje načela pravičnosti, kar je temeljni cilj in naloga pravosodnega sistema.¹⁵⁰ Čeprav odvetnik opravlja svoboden poklic, se njegova odgovornost naproti pravnemu redu izraža v prispevku k uresničevanju ideje pravne države. Zanimivo je, da so že vse od rimskih časov naprej šteli odvetnika kot nujni popravek sodnega postopka, ki naj zagotavlja korekten postopek in opozarja na morebitne zlorabe – tako je že v Rimu veljalo, da je vloga odvetnika nujno potrebna za nemoten potek postopka.¹⁵¹

Odvetnik se mora torej odlikovati v načelnosti in v trdni obrambi ustavnih svoboščin ter zakonskih pravic in koristi svojih strank. Pri opravljanju svojih nalog mora uživati in krepiti zaupanje svojih strank, obenem pa tudi sodnih in drugih organov, pred katerimi nastopa,¹⁵² saj

¹⁴⁵Točka 2.7 Kodeksa CCBE.

¹⁴⁶37. člen KOPE.

¹⁴⁷Kranjc, J., Nemo fit casu bonus; discenda est virtus, v: Odvetnik, št. 2/52 (2011), str. 8.

¹⁴⁸Novak, A., Deontološki kodeksi pravniških poklicev, v: Pravo in etika, Raziskovalno poročilo: projekt J5-1324-0583-01 (2001), str. 214.

¹⁴⁹1. odstavek 137. člena Ustave Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 33/91-I in nasl.): "Odvetništvo je kot del pravosodja samostojna in neodvisna služba, ki jo ureja zakon."

¹⁵⁰Kranjc, J., Kaj je etika in kdo jo potrebuje?, v: Odvetnik, št. 4/77 (2016), str. 15.

¹⁵¹Kranjc, J., Nemo fit casu bonus; discenda est virtus, v: Odvetnik, št. 2/52 (2011), str. 8.

¹⁵²9. člen KOPE.

je ena od njegovih nalog tudi krepitev zaupanja javnosti v njihovo delo.¹⁵³ Čeprav kodeks predvideva, da je stranka središče odvetnikove pozornosti, daje velik pomen delovanju pravosodnega sistema in zaupanju v njegove institucije – v tem smislu je dolgovana zvestoba stranki omejena že z URS in KOPE.

3. DEL: PROBLEMI, KI LAHKO IZHAJAJO IZ ODVETNIKOVE DOLŽNOSTI LOJALNOSTI STRANKI

3.1 Preprečevanje konflikta interesov v ožjem smislu – kdo je sedanja stranka

Ločnica pri določanju, kdo je sedanja in kdo nekdanja stranka, ni vedno jasna. V kolikor odvetnik opravlja storitve za svojo stranko, ni nobenega dvoma, da gre za sedanjo stranko. Prav tako je jasno, da gre za sedanjo stranko, če je odvetniku podelila generalno pooblastilo za zastopanje v vseh sedanjih in bodočih zadevah ter trenutno morda ne potrebuje odvetniških storitev. Ni pa vedno jasno, kdaj sedanja stranka postane nekdanja ter kdo vse pade pod domet stranke v primeru pravnih in drugih oseb s podeljeno pravno subjektiviteto.¹⁵⁴ Ne KOPE ne ZOdv ne definirata pojma stranke, sta pa pojma sedanje in nekdanje stranke drugače obravnavana v smislu konflikta interesov.

Če je odvetniku podeljen mandat za zastopanje v specifični zadevi, dvoma o tem, kdaj razmerje preneha, ni. Če pa je odvetnik za stranko opravljal raznolike storitve skozi daljše časovno obdobje, lahko stranka predvideva, da jo odvetnik želi zastopati, dokler ji pooblastila ne odpove. Dvom o tem, ali pooblastilno razmerje med njima še obstaja, mora biti razblinjen s strani odvetnika, najbolje v pisni obliki.¹⁵⁵

3.1.1 Pravne osebe in druge entitete s pravno subjektiviteto, povezane družbe in koncerni

¹⁵³18. člen KOPE.

¹⁵⁴Crystal, N. M., Professional responsibility: Problems of practice and the profession (2000), str. 278.

¹⁵⁵Cole, M., When does a current client become a former client? (2004), URL: <http://lprb.mncourts.gov/articles/Articles/When%20Does%20a%20Current%20Client%20Become%20a%20Former%20Client.pdf> (28. 2. 2018).

Velik problem lahko predstavlja ugotavljanje, kdo je sedanja stranka, v primerih, ko je stranka pravna oseba, različne oblike združenj in druge oblike, ki jim je podeljena pravna subjektiviteta. Dejstvo, da kot stranka nastopa pravna oseba, še ne pomeni, da je odvetnik v pooblastilnem razmerju tudi z vsemi zaposlenimi v tej pravni osebi.¹⁵⁶ Glede na to, da je pravni osebi podeljena lastna pravna subjektiviteta, ki je ločena od pravne subjektivitete fizičnih oseb, bi logičen sklep pripeljal do rešitve, da je v tem primeru stranka le pravna oseba sama. Vendar kaj pa fizične osebe, ki zastopajo njene interese, podobno kot odvetnik zastopa interese stranke?

Ko je Etična komisija za poklicno odgovornost¹⁵⁷ naslovila vprašanje, koga odvetnik zastopa v primeru poslovnega partnerstva, je ugotovila, da je treba presoјati od primera do primera ter upoštevati vse dejanske okoliščine in dejstva primera pri določitvi, ali odvetnik zastopa zgolj poslovno partnerstvo ali tudi partnerja, ki sta ga sklenila. V svojem mnenju svetuje izvršitev celovite analize, ki vključuje faktorje, kot so: prevzem čigavega zastopanja je imel odvetnik v mislih ob sklenitvi pooblastilnega razmerja, ali sta bila partnerja kot posameznika zastopana preko drugega odvetnika ob sklenitvi razmerja, ali je odvetnik katerega od partnerjev zastopal že pred sklenitvijo poslovnega partnerstva, ali kateri od partnerjev pričakuje osebno zastopstvo itd.¹⁵⁸

Kasneje je komisija zavzela podobno stališče, in sicer da odvetnik ni že avtomatično v pooblastilnem razmerju s članom nekega združenja¹⁵⁹ zgolj zato, ker odvetnik zastopa to združenje, vendar se lahko takšno razmerje vzpostavi glede na okoliščine in dejstva.¹⁶⁰ Ameriško precedenčno pravo tu zavzema enako stališče kot v primeru hkratnega zastopanja nasprotnih strank: Če odvetnik zastopa neko združenje, ne more prevzeti zastopanja enega od članov združenja proti združenju samemu, niti v nepovezani zadevi.¹⁶¹

Tako je na primer znameniti glasbenik Billy Joel vložil tožbo zoper svoje odvetnike, ko je ugotovil, da le-ti zastopajo tudi glasbenikovo založbo, o (potencialnem) konfliktu interesov pa ga odvetniki niso niti obvestili.¹⁶²

¹⁵⁶Crystal, N. M., Professional responsibility: Problems of practice and the profession (2000), str. 280.

¹⁵⁷American bar association Committee on ethics and professional responsibility.

¹⁵⁸ABA Formal opinion 91-361, Crystal, N. M., Professional responsibility: Problems of practice and the profession (2000), str. 280.

¹⁵⁹Na primer podjetjem, ki je vključeno v Gospodarsko zbornico Slovenije.

¹⁶⁰ABA Formal opinion 91-365, *ibid.*, str. 280.

¹⁶¹*Ibid.*, str. 280.

¹⁶²Zitrin, R. A. in Langford, C. M., Legal ethics in the practice of law (1995), str. 135.

Pri določanju, s kom je odvetnik dejansko v pooblastilnem razmerju, si moramo torej pomagati z dejstvi in okoliščinami vsakokratnega primera in upoštevati strankina razumna pričakovanja glede obsega zastopanja.¹⁶³

3.2 Konflikt interesov v širšem smislu, ki lahko vodi do odvetnikove nezvestobe

Namen pravil o konfliktu interesov je v tem, da se zagotovi, da sta tako zvestoba kot zaupnost zaščiteni s tem, da odvetnika že vnaprej odvrnejo od situacij, ki bi dajale že zgolj videz, da je svetost odnosa med odvetnikom in stranko ogrožena z morebitno lojalnostjo drugim.¹⁶⁴

Problematika navzkrižij interesov omejuje strankino pravico do svobodne izbire zagovornika,¹⁶⁵ vendar je ravno z vidika zvestobe, ki jo odvetnik stranki dolguje, kot tudi z vidika uresničevanja temeljne odvetnikove dolžnosti ohranjanja zaupnega razmerja nujno, da je takšna strankina pravica ob nastopu določenih okoliščin omejena ter da je odvetnik tisti, ki ima tu diskrecijo oz. dolžnost presoje ustreznosti (ne)prevzema zastopanja stranke. *"Kot aksiom se namreč pojavlja ugotovitev, da vsak poklic, ki temelji na zaupanju med tistim, ki storitev potrebuje in njenim dajalcem, obstoji ali pade prav na točki etičnega ravnanja nosilca poklica."*¹⁶⁶

Že v Listini CCBE je kot temeljno načelo opredeljeno tudi načelo izogibanja navzkrižju interesov, tako med strankami samimi kot tudi med stranko in odvetnikom.¹⁶⁷ Načelo je tesno povezano z načeli zaupnosti, neodvisnosti in zvestobe ter za primer konflikta določa, da mora odvetnik od zastopanja odstopiti.¹⁶⁸ *"Odnos zaupnosti med stranko in odvetnikom je temelj našega delovanja in na tem odvetništvo stoji in pade. Prevzem zastopanja zoper svojo stranko, sedanja ali nekdanjo, se mi zdi eno najbolj spornih ravnanj odvetnikov,"*¹⁶⁹ meni Andrej Razdrih.

¹⁶³Crystal, N. M., Professional responsibility: Problems of practice and the profession (2000), str. 284.

¹⁶⁴Evans, D. M., How to identify and avoid conflicts of interest (2011), URL: <https://www.michbar.org/file/opinions/ethics/articles/conflictsofinterest.pdf> (28. 2. 2018).

¹⁶⁵19. člen URS.

¹⁶⁶Plauštajner, K., Etični izzivi slovenskemu odvetništvu, v: Pravna praksa, št. 12 (1998), str. 3.

¹⁶⁷Listina CCBE – načelo (c).

¹⁶⁸Listina CCBE, stran 9.

¹⁶⁹Razdrih, A., Odvetniška etika, v: Odvetnik, št. 3/45 (2009), str. 7.

3.2.1 Konflikt interesov med sedanjimi strankami

Če je odvetnik obravnaval kak pravni posel za dve ali več strank, mora v sporu med njimi odkloniti sprejem zastopanja katerekoli od teh strank. Tega ni dolžan le, če je obravnaval pravni posel kot zastopnik ene od strank.¹⁷⁰ Prav tako ne sme sprejeti zastopanja stranke, dokler zastopa kakšno svojo stranko v sporu z njo kot nasprotno stranko, tudi če gre za drugo zadevo. V skupnih odvetniških pisarnah in odvetniških družbah šteje za nasprotno vsaka stranka, ki je v sporu s stranko kateregakoli odvetnika v tej pisarni.¹⁷¹

Ustreznica slednji določbi je v ameriškem pravnem sistemu "*načelo pripisovanja*",¹⁷² ki se nanaša na povezanost odvetnikov, ki delujejo v okviru odvetniške pisarne. V kolikor velja za enega od odvetnikov prepoved zastopanja stranke v določeni zadevi, se takšna prepoved pripiše vsem odvetnikom, ki delujejo v okviru te pisarne. Ratio pravila leži v dejstvu, da imajo odvetniki znotraj pisarne dostop do vseh spisov ter imajo skupne finančne interese, zaradi česar je potrebna domneva, da so zaupne informacije lahko dostopne vsem odvetnikom in da lahko konflikt interesov, v katerem se znajde eden od odvetnikov, vpliva na vse ostale.¹⁷³ Enako določa tudi Kodeks CCBE.¹⁷⁴

Odvetnik mora odkloniti zastopanje, če je v isti zadevi zastopal nasprotno stranko, če je nasprotno stranko zastopal odvetnik, ki dela v isti odvetniški pisarni, ali je kot zaposleni odvetnik, odvetniški kandidat ali odvetniški pripravnik delal pri odvetniku, ki je zastopal nasprotno stranko, če je bil v isti zadevi sodnik, državni tožilec, pooblaščen uradna oseba organov za notranje zadeve ali uradna oseba v upravnem postopku in v drugih primerih, ki jih določa zakon.¹⁷⁵

Tudi v Vzorčnih pravilih je zavzeto stališče, da zastopanje interesov, ki si neposredno nasprotujejo v isti pravdni zadevi, ni primerno.¹⁷⁶ "*V sporu odvetnik ne more uresničevati dolgovane dolžnosti zvestobe obema strankama. Karkoli odvetnik stori za eno od strank, bo nujno škodovalo drugi.*"¹⁷⁷ Navedeno je nujna posledica adversarnega pravnega sistema, saj

¹⁷⁰48. člen KOPE.

¹⁷¹47. člen KOPE.

¹⁷²"*The imputation principle*", Vzorčno pravilo 1.10(a).

¹⁷³Crystal, N. M., Professional responsibility: Problems of practice and the profession (2000), str. 301.

¹⁷⁴Točka 3.2.4 Kodeksa CCBE.

¹⁷⁵2. odstavek 5. člena ZOdv.

¹⁷⁶Crystal, N. M., Professional responsibility: Problems of practice and the profession (2000), str. 275.

¹⁷⁷Vzorčno pravilo 1.7, komentar št. 1.

odvetnikovo zastopanje, ki je podvrženo konfliktu interesov, privede do spodkopavanja kontradiktorne narave zastopanja in je družbena korist takšnega sistema zmanjšana.¹⁷⁸

Vzorčna pravila izjemoma dovoljujejo takšno zastopanje v nepovezanih zadevah ob soglasju obeh strank ter odvetnikovem razumnem prepričanju, da takšno zastopanje ne bo negativno vplivalo na razmerje z drugo stranko. Je pa tudi v Vzorčnih pravilih zastopanje nasprotnih strank eksplicitno prepovedano. Pri tem je treba biti pozoren na to, da v kolikor določena prepoved velja za odvetnika, se takšna prepoved razteza na vse člane odvetniške pisarne. Prav tako se takšna prepoved razteza tudi na zastopanje v nepovezanih zadevah in ne zgolj na konflikt, ki izhaja iz ene zadeve.¹⁷⁹ *"Odvetnikove dolžnosti do obstoječe stranke ne smejo biti presoјane glede na podobnost zadeve v pravdi, temveč glede na dolžnost nedeljive zvestobe."*¹⁸⁰

Če povedano ponazorim na primeru: Eden od odvetnikov v odvetniški družbi zastopa stranko A v neki zadevi. Drug odvetnik iste družbe zato ne sme zastopati stranke B proti stranki A, čeprav gre za nepovezano zadevo in čeprav družba stranke A sploh ne zastopa v tej zadevi.

*"Tako kot morajo sodniki ohranjati absolutno nepristranost, pa tudi že videz nepristranosti, moramo odvetniki ohranjati zvestobo stranki in tudi že navzven vidno in nedvomno potrdilo takšne brezpogojne zvestobe."*¹⁸¹

Zastopanje proti sedanji stranki torej posega v dolgovano zvestobo, kar je ugotovilo tudi Vrhovno sodišče v Connecticutu: *"Ko stranka koristi odvetniške storitve v določeni zadevi, je upravičena do tega, da razen če je njena zadeva zaključena, čuti nedeljeno zvestobo tistega, na katerega gleda kot na svojega zagovornika. Če se zgodi, kot v opisanem primeru,¹⁸² da je stranka tožena s strani lastnih odvetnikov, ki jo zastopajo v drugi zadevi, so vsi občutki zvestobe nujno izničeni, poklic pa je izpostavljen obsodbi, da je njegov interes zgolj finančni."*¹⁸³ Ravno dolžnost zvestobe stranki in pomembnost zaupnosti razmerja torej odvetniku preprečujeta, da bi prevzel zastopanje ene stranke proti drugi, četudi v popolnoma nepovezanih zadevah.¹⁸⁴

Ratio ameriške ureditve načelne možnosti zastopanja stranke proti drugi stranki v nepovezanih zadevah ob soglasju obeh je v strankini pravici do svobodne izbire zagovornika. Če stranki

¹⁷⁸Crystal, N. M., Professional responsibility: Problems of practice and the profession (2000), str. 275.

¹⁷⁹Ibid., str. 276.

¹⁸⁰Ibid., str. 283.

¹⁸¹Razdrih, A., Meje odvetnikove lojalnosti do stranke, v: Odvetnik, št. 4/40–41 (2008), str. 22.

¹⁸²Neka odvetniška družba je zastopala osebo T v izvršbi, oseba S pa si je želela zastopstvo družbe proti osebi T zaradi domnevnega napada osebe T na S. Odvetniška družba je takšno zastopanje prevzela kljub temu, da je obstajal očiten konflikt interesa.

¹⁸³Crystal, N. M., Professional responsibility: Problems of practice and the profession (2000), str. 277.

¹⁸⁴Ibid., str. 278.

verjameta, da takšno postopanje ne bo imelo vpliva na odvetnikovo dolgovano zvestobo do njiju, je z njunega vidika torej poskrbljeno za interese obeh.¹⁸⁵ Sama se s takšnim pristopom težko strinjam, saj si po mojem mnenju stranka težko zamisli vse možne situacije, v katerih bi lahko prišlo do navzkrižja interesov in zaradi katerega posledično ne bi več soglašala s takšnim zastopanjem. Menim celo, da niti odvetnik sam ne more vedno vnaprej domisliti dometa kompleksnih zadev, ki so mu zaupane, in tako strankama predočiti vseh možnih potencialno spornih situacij, ki se ne nujno nanašajo izključno na pravne probleme.¹⁸⁶

Dejstvo pa je, da je zaradi majhnosti slovenskega prostora potrebno pri nas strožje postopanje, kot je potrebno v ameriškem pravnem prostoru, kjer bi lahko bila takšna omejitev, tako zaradi prostorske, kot zadevne oddaljenosti, pretirana.¹⁸⁷ Naša ureditev se torej na tem mestu zdi ustrezna – niti ob soglasju odvetnik ne more prevzeti takšnega zastopanja.

Zamislimo si primer: Odvetniška družba zastopa stranko A v manjši civilni pravdi, z majhno vrednostjo spornega predmeta. Na odvetniško družbo se obrne korporacija B, ki si želi njihovo zastopanje proti stranki A, v zadevi z veliko vrednostjo spornega predmeta, ki je čisto nepovezana s pravdno zadevo, v kateri zastopajo stranko A. Odvetniška družba zaprosi stranko A za soglasje glede zastopanja korporacije B, a ga ta ne želi dati. Ali lahko odvetniška družba odpove pooblastilo stranki A, zato da lahko prevzame zastopanje dobičkonosne korporacije B?¹⁸⁸

Skladno z našo zakonodajo in odvetniško poklicno etiko bi to očitno lahko naredili, saj nikjer ni kot zahtevan pogoj odpovedi pooblastila navedeno razkritje razloga za odpoved. Morda ima tu ameriški sistem elegantnejšo rešitev – glede na Vzročna pravila je to možno, odvetniku pa ni potrebno navesti razloga za odpoved pooblastila, v kolikor odpovedi ne spremlja nikakršna materialna škoda za strankine interese.¹⁸⁹

Glede ustreznosti takšnega pristopa obstaja veliko kritik, primeroma na račun tega, da takšno pravilo krši strankina razumna pričakovanja, saj stranke načeloma ne razmišljajo o tem, da ko enkrat odvetnik sprejme njihovo zastopanje, obstaja možnost, da ga bo prekinil zaradi lastnih finančnih interesov. Poleg tega odpoved pooblastilnega razmerja v večini primerov, ki niso več

¹⁸⁵Ibid., str. 287.

¹⁸⁶V mislih imam predvsem psihološki vidik zastopanja – tekom zastopanja lahko dobi ena od strank občutek zapostavljenosti, zaradi katerega ne soglaša več z zastopanjem obeh strank.

¹⁸⁷Crystal, N. M., Professional responsibility: Problems of practice and the profession (2000), str. 287.

¹⁸⁸Ibid., str. 256.

¹⁸⁹Ibid., str. 257.

v svoji najzgodnejših fazah, za stranko gotovo pomeni materialno škodo ali vsaj dodatno finančno breme.¹⁹⁰

Skladno z ameriško sodno prakso ni dovolj, da odvetnik v takšnih primerih zgolj obvesti stranko o potencialnem konfliktu interesov in na takšen način pridobi strankino soglasje za zastopanje druge stranke v nepovezani zadevi. Odvetnik mora stranki obrazložiti morebitne posledice navzkrižja interesov. Šele ko ta razume obrazložitev in je seznanjena z vsemi pomembnimi vidiki, lahko poda veljavno soglasje.¹⁹¹

3.2.2 Konflikt interesov med sedanjimi in nekdanjimi strankami

Zaradi varovanja načela zaupnosti naj odvetnik tudi po prenehanju pooblastilnega razmerja ne prevzame zastopanja zoper svojo bivšo stranko, če bi s tem lahko prekršil načelo zaupnosti.¹⁹² Pravilo očitno ni absolutno in terja odvetnikovo skrbno presojo glede prevzema takšnega zastopanja. Velja pa enaka logika kot v primerih zastopanja proti sedanjim strankam, vendar pravilo po mojem mnenju še močnejše poudarja pomembnost odvetnikove lojalnosti stranki. Kodeks CCBE pravi, da mora odvetnik vedno, ko v primeru konflikta interesov obstaja tveganje za kršitev zaupnosti, prenehati z zastopanjem vseh udeležencev.¹⁹³ Specifično ureja tudi nekdanje stranke in tako odvetnik ne sme prevzeti zastopanja nove stranke, če obstaja tveganje, da bo posegel v zaupnost razmerja z nekdanjo stranko ali če bi vedenje, ki ga odvetnik ima glede njenih zadev, lahko prineslo stranki neupravičeno prednost.¹⁹⁴

V ameriškem pravnem sistemu poznajo za določanje, kdaj je zastopanje proti nekdanji stranki dopustno, poseben test, imenovan "*test bistvenosti razmerja*",¹⁹⁵ skladno s katerim je zastopanje proti nekdanji stranki dopustno, če zadevi nista bistveno povezani tudi brez soglasja nekdanje stranke.¹⁹⁶ Namen omenjenega testa je ohranjanje zvestobe stranki in zaščita zaupnega razmerja ob svobodni izbiri zastopnika, kjer je to možno.¹⁹⁷

¹⁹⁰Ibid., str. 257.

¹⁹¹Ibid., str. 288.

¹⁹²2. odstavek 43. člena KOPE.

¹⁹³Točka 3.2.2 Kodeksa CCBE.

¹⁹⁴Točka 3.2.3 Kodeksa CCBE.

¹⁹⁵"*Substantial relationship test*", Crystal, N. M., Professional responsibility: Problems of practice and the profession (2000), str. 293.

¹⁹⁶Ibid., str. 293.

¹⁹⁷Zittrn, A. R. in Langford, C. M., Legal ethics in the practice of law (1995), str. 181.

Zakaj takšna ureditev, ki daje občutek nezvestobe in na prvi pogled nakazuje, da bi se ji morali skušati izogniti? Dolžnost absolutne zvestobe nekdanji stranki bi pomenila, da odvetnik nikdar ne bi mogel prevzeti zastopanja proti njej brez soglasja, kar bi privedlo do znatne omejitve sposobnosti strank, da si izberejo zastopnika. Poleg tega bi absolutna prepoved prevzemanja zastopanja proti nekdanji stranki privedla do tega, da odvetniki ne bi želeli zastopati strank v relativno manj pomembnih zadevah zaradi strahu, da si bodo s tem preprečili možnost vseh prihodnjih zastopanj proti tej stranki. Če ne bi bile določene neke omejitve pravila, bi to pomenilo, da bi odvetniki svojim strankam dolgovali doživljenjsko zvestobo, kar bi zelo verjetno privedlo do velikega povišanja cen odvetniških storitev zaradi prekluzivnih učinkov zastopanja stranke.¹⁹⁸ Eno od ameriških sodišč je v zadevi *Casco Northern Bank v. JBI Associates, Ltd.* glede povedanega zapisalo: *"Pravilo naslavlja razumna pričakovanja povprečne stranke, da bo odvetnik, ki je tako njen svetovalec kot zaupnik, ostal zvest. Pravilo ščiti integriteto pravosodnega sistema in pogled javnosti na odvetniški poklic; nujno je preprečevati dojemanje odvetnikov zgolj kot "najetih pištol", ki lahko menjajo strani po svobodni volji, zgolj glede na najvišjega ponudnika."*¹⁹⁹

Odvetnik Andrej Razdrih je mnenja, da je ob upoštevanju načela zaupanja kot temeljnega kamna odvetniškega delovanja edino možno stališče, da ni nikoli primerno sprejeti zastopanja zoper svojo nekdanjo stranko: *"Kako drugače sploh ohranjati razmerje zaupnosti, če se bo po prenehanju pooblastilnega razmerja klient moral bati, da bo odvetnik kdaj v prihodnosti v korist kakšne nove stranke, ki jo bo zastopal, uporabljal informacije, ki jih je prejel od klienta? Kako naj stranka verjame, da se njeni zaupni podatki varujejo, če pa njen zaupnik in svetovalec zdaj zastopa njenega nasprotnika? In kako naj odvetnik, ki si dovoli, da se znajde v tako shizofrenem položaju, to sploh reši – kako naj v sebi poravna konflikt interesov, ko pa je njegova konfliktnost pravna realnost?"*²⁰⁰ Meni, da lahko le tako odvetnik obdrži svojo integriteto ter ohrani čast poklica in ne škoduje njegovemu ugledu, kot velewa KOPE.²⁰¹

Ko pride torej odvetnik v situacijo, da bi moral ukrepati zoper svojo nekdanjo stranko, je njegova dolžnost, da novo stranko obvesti o tem, da je nekoč že zastopal njenega sedanjega nasprotnika. Na mestu je vprašanje, ali se ob takšnem dejstvu lahko do nove stranke resnično vzpostavi trden odnos zaupanja. V kolikor zadeva poteka tekoče, brez posebnosti, problema najbrž ne bo – vendar lahko ob prvem zapletu nova stranka izgubi zaupanje v odvetnika, ker bo

¹⁹⁸Crystal, N. M., *Professional responsibility: Problems of practice and the profession* (2000), str. 297.

¹⁹⁹Ibid., str. 298.

²⁰⁰Razdrih, A., *Meje odvetnikove lojalnosti do stranke*, v: *Odvetnik*, št. 4/40–41 (2008), str. 22.

²⁰¹Ibid., str. 22.

začela dvomiti, ali je ta resnično storil vse, kar bi zanjo moral storiti, ob dejstvu, da je nekoč že zastopal nasprotno stranko.²⁰²

V enem od mnenj je tako Komisija za etiko ugotovila, da je pooblaščenka prekršila odvetniško poklicno etiko s tem, ko je po prenehanju pooblastilnega razmerja prevzela zastopanje zoper svojo bivšo stranko v vsebinsko isti zadevi. Pooblaščenka je namreč najprej zastopala ženo v razveznem postopku, kasneje pa moža v postopku predodlitve otrok v vzgojo in varstvo.²⁰³

3.2.3 Problem prehajanja odvetnikov med odvetniškimi pisarnami

V takšnih primerih gre v bistvu za problematiko prevzemanja zastopanja zoper nekdanje stranke. Do težave, ki jo razrešuje "*načelo pripisovanja*", naletimo tudi v primeru prehajanja odvetnikov med odvetniškimi pisarnami, vendar bi stroga uporaba pravila lahko pripeljala do neživljenjskih rezultatov, saj bi tako bili ob odvetnikovi zamenjavi odvetniške pisarne vsi odvetniki v novi odvetniški pisarni prekludirani glede zastopanja strank nasproti katerikoli stranki iz odvetnikove nekdanje odvetniške pisarne. Rezultat uporabe pravila bi bil nesmiseln, saj odvetniki v novi odvetniški pisarni nimajo dejanskega vpogleda v zaupne informacije nekdanjih strank, obenem pa bi to nepravilno omejilo prehajanje odvetnikov med zaposlitvenimi možnostmi kot tudi možnost strank do izbire zagovornika.²⁰⁴

KOPE problematike prehajanja med odvetniškimi pisarnami ne ureja, zato je predstavljena vzporednica z ameriško sodno prakso in ureditvijo v poklicni etiki, ki predvidevata, da navzkrižje interesov obstaja le, če se je odvetnik dejansko seznanil z dokumentacijo in tajnimi informacijami stranke v prejšnji odvetniški pisarni oz. samo, če je nova zadeva bistveno povezana z zadevo, ki vključuje stranko iz prejšnje odvetniške družbe. Zgolj dejstvo, da je odvetnik deloval v okviru druge odvetniške pisarne, ne zadostuje, da je navzkrižje interesov podano.²⁰⁵

²⁰²Plauštajner, K., Etični izzivi slovenskemu odvetništvu, v: Pravna praksa, št. 12 (1998), str. 4.

²⁰³Mnenje Komisije za etiko o skladnosti ravnanja z načeli in pravili KOPE, št. 1962/2016, z dne 24. 4. 2017.

²⁰⁴Crystal, N. M., Professional responsibility: Problems of practice and the profession (2000), str. 302.

²⁰⁵Vzorčno pravilo 1.9(b).

Enak problem je podan, ko odvetnik zapusti odvetniško pisarno, da bi se priključil novi, in s seboj odpelje svoje stranke – ali velja potem opisano pravilo tudi za odvetnike v nekdanji odvetniški pisarni?²⁰⁶ Logičen sklep narekuje enako rešitev.

3.2.4 Problem zastopanja več strank v isti zadevi ali več oškodovancev iz istega škodnega primera

V takšnih primerih konflikt med strankama ni nujno očit. Zamislimo si primer voznika taksija in njegove potnice, ki sta udeležena v prometni nesreči z drugim voznikom, za katerega oba menita, da je kriv za povzročeno nesrečo in zato želita skupno zastopanje proti njemu, saj se na prvi pogled zdi, da sta njuna interesa usklajena. Skupno zastopanje v takšnem in podobnih primerih v resnici odpira vrata mnogim navzkrižjem interesov, ki lahko prerasejo v dejanski konflikt med strankama.²⁰⁷

Ne KOPE ne ZOdv ne predvidevata prepovedi skupnega zastopanja oškodovancev, medtem ko Vzorčna pravila takšno zastopanje dovoljujejo, kljub konfliktu, če odvetnik razumno verjame, da lahko prevzame takšno zastopanje brez negativnih učinkov na stranki in če, po skrbni obrazložitvi morebitnih težav takšnega zastopanja, obe stranki s tem soglašata.²⁰⁸ So pa ameriška sodišča skozi sodno prakso dala jasno vedeti, da ravno v primeru skupnega zastopanja voznika in potnika to ni dovoljeno, v kolikor ima potnik naproti vozniku zahtevek zaradi malomarnosti. Če je takšen zahtevek malo verjeten, je skupno zastopanje dovoljeno.²⁰⁹ Smiselno enako določa tudi Kodeks CCBE, in sicer da odvetnik ne sme zastopati dveh ali več strank v isti zadevi, v kolikor obstaja konflikt interesov ali znatno tveganje za takšen konflikt med strankama.²¹⁰ V takem primeru mora odvetnik prenehati z zastopanjem vseh strank, udeleženih v konfliktu.²¹¹

Prednost skupnega zastopanja je navadno finančne narave, saj si stranki tako delita stroške enega odvetnika. Poleg nevarnosti, da med postopkom eden od oškodovancev ugotovi, da ima zahtevek proti drugemu, pa lahko skupno zastopanje privede tudi do odstopanj v njihovem

²⁰⁶Crystal, N. M., Professional responsibility: Problems of practice and the profession (2000), str. 307.

²⁰⁷Ibid., str. 320.

²⁰⁸Vzorčno pravilo 1.7(a).

²⁰⁹Crystal, N. M., Professional responsibility: Problems of practice and the profession (2000), str. 321.

²¹⁰Točka 3.2.1 Kodeksa CCBE.

²¹¹Točka 3.2.2 Kodeksa CCBE.

pričanju ali izpovedovanju, do nezdružljivih stališč glede postopanja proti toženi stranki oz. nasprotnemu udeležencu ter do težav pri morebitnem sklepanju sodne ali izvensodne poravnave – gre za t. i. "*konflikt skupne poravnave*".²¹²

V primeru, da bi med oškodovancema prišlo do nasprotnih zahtevkov, bi moral odvetnik zaradi varovanja načela zaupnosti odpovedati pooblastilo obema in posledično ne bi mogel prevzeti zastopanja strank, ki bi imele kakršnekoli zahtevke proti kateri od teh strank, saj bi bila oškodovanca tako obravnavana kot nekdanja stranka, obenem pa bi si oba morala zagotoviti novega zagovornika, kar bi povzročilo vsaj zamudo v postopku, zelo verjetno pa tudi dodatne stroške. Z vidika zaupnosti razmerja med odvetnikom in stranko se torej takšno skupno zastopanje ne zdi primerno, saj lahko eden od oškodovancev razkrije odvetniku določene informacije, ki jih lahko uporabi proti drugemu, in tako odvetnik ne more skrbeti za interese obeh enakovredno.²¹³

Glede primernosti skupnega zastopanja zakoncev: Jasno je, da je neprimerno zastopati oba zakonca hkrati v primeru ločitve, če med njima obstaja spor. Kaj pa v primeru sporazumne ločitve, kjer je dogovor glede delitve premoženja ter morebitnega preživljanja, vzgoje in varstva otrok dosežen, še preden se zakonca obrneta na odvetnika? Skladno s standardi obnašanja, predpisanimi s strani Ameriške akademije družinsko-pravnih odvetnikov, takšno zastopanje ni primerno, vendar ameriška sodna praksa zavzema stališče, da je dopustno, če med zakoncema obstaja samo potencialni konflikt in ne dejanski, ob soglasju obeh. Alternativo skupnemu zastopanju lahko predstavlja zastopanje zgolj ene od strani, pri čemer druga stran ni zastopana po odvetniku.²¹⁴

ZKP²¹⁵ zastopanje dveh obdolžencev v isti kazenski zadevi izrecno prepoveduje. Tako je tudi Disciplinska komisija pri OZS v eni od zadev odločila, da je pooblaščenka odgovorna za kršitev dolžnosti pri opravljanju odvetniškega poklica, ker je vedoma prevzela zastopanje stranke, ki bi ga morala po zakonu odkloniti, saj je v kazenski zadevi najprej zastopala enega obdolženca, tekom postopka pa je prevzela zastopanje še enega obdolženca v isti zadevi.²¹⁶

²¹²"*Aggregate settlement conflict*", Crystal, N. M., Professional responsibility: Problems of practice and the profession (2000), str. 325.

²¹³Če bi na primer odvetnik po pregledu dejanskega stanja z voznikom ugotovil, da je bil le-ta malomaren, bi skrb za interese potnika terjala, da takšne informacije uporabi proti vozniku. Ibid., str. 324.

²¹⁴Crystal, N. M., Professional responsibility: Problems of practice and the profession (2000), str. 349.

²¹⁵68. člen ZKP.

²¹⁶Odločba Disciplinske komisije pri OZS, opr. št. 828/2015, z dne 14. 6. 2016.

3.2.5 Etične dileme skupinskih tožb²¹⁷

Pri skupinskih tožbah naletimo na edinstvene etične dileme, ki lahko vključujejo tudi navzkrižja interesov, in sicer med odvetnikom in tožniki, med tožniki samimi ter med tožniki in potencialnimi novimi tožniki. Zaradi navadno enormnih vtoževanih zneskov v skupinskih tožbah (visoke vrednosti spornega predmeta) ima lahko odvetnik zaradi lastnih finančnih interesov željo po čimprejšnji poravnavi zaradi gotovosti lastnega plačila, čeprav takšna poravnava ne nujno pomeni pravične kompenzacije za tožnike.²¹⁸

3.2.6 Situacijsko navzkrižje interesov

Včasih pride do konflikta interesov, ko odvetnik za eno od strank zavzame določeno pravno stališče, ki je nasprotujoče interesom druge stranke. V ameriškem pravnem sistemu se za takšne primere uporablja termin *"situacijsko navzkrižje interesov"*.²¹⁹ Situacijsko navzkrižje interesov lahko vznikne na več načinov. V svoji najčistejši obliki je opazno, ko odvetnik zavzema nasprotujoče si pravno stališče za različni stranki pred različnimi sodišči, v manj opazni obliki pa se pojavi, ko odvetnik zastopa eno od strank v zadevi, ki lahko škoduje ekonomskim interesom druge stranke.²²⁰

KOPE ne vsebuje določb, ki bi naslavljale ali razreševale takšne situacije, za osvetlitev problematike se zato ponovno obračam na ameriško poklicno etiko, ki določa sledeče: *"Odvetnik lahko zastopa stranki z nasprotujočimi si stališči glede pravnih vprašanj, ki nastopijo v različnih zadevah, razen če bi takšno zastopanje lahko negativno vplivalo na eno od strank. Običajno torej ni neprimerno uveljavljati takšnih stališč v zadevah, ki tečejo pred različnimi sodišči, vendar je lahko takšno ravnanje neprimerno v zadevah, ki tečejo istočasno na pritožbenem sodišču."*²²¹

Kdaj je takšno navzkrižje torej neprimerno? *"Navzkrižje je podano, ko obstaja znatno tveganje, da bo odvetnikovo postopanje v zadevi A pomembno in negativno vplivalo na odvetnikovo*

²¹⁷"Class action".

²¹⁸Crystal, N. M., Professional responsibility: Problems of practice and the profession (2000), str. 327.

²¹⁹"Positional conflict of interest", Ibid., str. 329.

²²⁰Ibid., str. 284.

²²¹Vzorčno pravilo 1.7, komentar št. 9.

stranko v zadevi B. Relevantni dejavniki pri določanju takšnega tveganja zajemajo dejstvo, ali je zadeva pred prvostopenjskim ali pritožbenim sodiščem, dejstvo, ali se zadeva nanaša na vsebinsko ali na procesno vprašanje, časovni vidik razmerja med zadevama, dejanski pomen zadeve za neposredne in za dolgoročne interese vključenih strank ter na strankina razumna pričakovanja glede ohranitve odvetnika."²²² Če bi zastopanje pravnega stališča za eno od strank materialno in negativno vplivalo na drugo stranko, lahko odvetnik nadaljuje s takšnim postopanjem le ob pridobitvi soglasja obeh strank.²²³

Včasih do situacijskega navzkrižja interesov ne pride zaradi nasprotujočih si stališč, temveč zato, ker odvetnik zastopa konkurenčne gospodarske ali ekonomske interese. Vzorčna pravila predvidevajo, da je zastopanje konkurenčnih gospodarskih interesov načeloma primerno brez soglasja strank,²²⁴ vendar je Vrhovno sodišče Pensilvanije v eni od zadev odločilo, da je treba vsak primer presojati glede na specifična dejstva, ki iz njega izhajajo. Ključno je, da pri takšnem zastopanju ne pride do zlorabe tajnosti informacij in fiduciarnega razmerja samega.²²⁵

Logičen sklep glede na našo ureditev narekuje, da je zastopanje konkurenčnih ekonomskih interesov načeloma dopustno, dokler ne prideta stranki v neposredni spor – takrat se mora odvetnik ravnati po določbah o prepovedi zastopanja nasprotnih strank in strankama pooblastilo odpovedati.

3.2.7 Plačilo odvetniških storitev s strani tretje osebe, ki ni stranka

Najpogosteje stranka, ki koristi odvetniške storitve, za njih tudi sama plača. Če za odvetniške storitve plača tretja oseba, obstaja potencialna grožnja odvetnikovi zvestobi do stranke, saj lahko želi plačnik odvetniških storitev določen nadzor nad potekom zastopanja ali vpogled v zaupne informacije.²²⁶ Po mojem mnenju mora v takšnem primeru odvetnik tako plačniku kot koristniku njegovih storitev, torej stranki, jasno predstaviti domet njune vloge in jasno izraziti, da različnost osebe plačnika in stranke ne pomeni možnosti za drugačno postopanje kot v običajnih primerih, kjer sta vlogi združeni v eni osebi. Podoben napotek predvidevajo tudi

²²²Restatement (third) of the law governing lawyers, pravilo št. 209, citat po: Crystal, N. M., Professional responsibility: Problems of practice and the profession (2000), str. 285.

²²³Crystal, N. M., Professional responsibility: Problems of practice and the profession (2000), str. 285.

²²⁴Vzorčno pravilo 1.7, komentar št. 3.

²²⁵Crystal, N. M., Professional responsibility: Problems of practice and the profession (2000), str. 286.

²²⁶Ibid., str. 351.

Vzorčna pravila,²²⁷ ki obenem določajo, da odvetnik ne sme sprejeti plačila s strani tretje osebe, če se stranka s tem ne strinja, in le če odvetnik razumno verjame, da bodo njegova strokovna presoja, tajnost informacij in razmerje s stranko ostali nedotaknjeni.²²⁸

3.2.8 Možnost za alternativne načine reševanja sporov

Odvetnik si mora prizadevati za najbolj gospodarno rešitev zadeve ter stranki svetovati z namenom, da se doseže sporazum in/ali alternativna rešitev zadeve.²²⁹

Zakaj bi bili alternativni načini reševanja sporov dobri za odvetnika? Ker je to v interesu njegovih strank. Če je odvetnikova dolžnost delovati v skladu in za interes stranke ter če je doseg sporazumnega reševanja spora v najboljšem interesu stranke, potem obstaja tudi etična dolžnost odvetnika, da stranko opozori na takšno možnost in obenem stori vse, kar je v njegovi moči, da do realizacije take možnosti pride. Enako velja tudi obratno – če je možnost poravnave v interesu stranke, potem mora biti to tudi v interesu odvetnika.²³⁰

Praksa modernih zahodnih držav je pokazala, da večina mediatorjev meni, da odvetniki ravnavo neetično, če za stranko vložijo tožbo, ne da bi se z njo pred tem posvetovali o možnostih za alternativni način rešitve spora.²³¹ *"Teorija, ki podpira to stališče, je preprosta: tožba bo verjetno odvetnikom prinesla večji dohodek od dohodka, ki ga lahko zaslužijo v mediacijskem postopku ali v katerem drugem alternativnem postopku reševanja sporov."*²³²

Mediatorji zato menijo, da odvetniki, ki vlagajo tožbe brez predhodne seznanitve stranke z alternativnimi možnostmi reševanja njihovega spora, povzročajo kolizijo interesov s svojo stranko. Ker mediacija ne pomeni procesne predpostavke za vodenje sodnega spora, tudi ne postavlja izrecne zakonske obveze, da odvetnik svetuje stranki, naj poskusi rešiti spor na takšen hitrejši in cenejši način.²³³

²²⁷Vzorčno pravilo 1.8(f).

²²⁸Evans, D. M., How to identify and avoid conflicts of interest (2011), URL: <https://www.michbar.org/file/opinions/ethics/articles/conflictsofinterest.pdf> (28. 2. 2018).

²²⁹60.a člen KOPE.

²³⁰Šimac, S., Zakaj je mediacija dobra za odvetnike in njihove stranke?, v: Odvetnik, št. 11/32 (2006), str. 15.

²³¹Ibid., str. 15.

²³²Ibid., str. 15.

²³³Šimac, S., Zakaj je mediacija dobra za odvetnike in njihove stranke? – 3. del, v: Odvetnik, št. 12/33 (2006), str. 13.

3.3 Specifike različnih pravnih področij in druge oblike (ne)zvestobe

3.3.1 Upravičena odpoved pooblastila stranki

Stranka lahko pooblastilo ob vsakem času prekliče, odvetnik pa ga lahko ob vsakem času odpove,²³⁴ vendar je dolžan še en mesec za stranko opravljati dejanja, če je treba odvrniti kakšno škodo, ki bi za stranko lahko nastala v tem času.²³⁵ Omenjena dolžnost odvetnika ne veže, če pooblastilo prekliče stranka.²³⁶ KOPE narekuje, naj odvetnik stranki ne odpove nadaljnjega zastopanja v neprimernem času ali v okoliščinah, ko bi zanjo to lahko bilo škodljivo, ter naj se z njo poskusi sporazumeti glede odpovedi nadaljnjega zastopanja.²³⁷ Že prevzetega zagovora naj odvetnik načeloma sploh ne odpove, še posebej ne, če bi se zaradi tega položaj stranke kot obdolženca lahko poslabšal, če v določenem stanju postopka ni mogoče takoj dobiti drugega zagovornika ali če kot zagovornik stranke ni uspel s svojimi procesnimi in obrambnimi predlogi.²³⁸

Tudi določbe o odpovedi pooblastilnega razmerja nakazujejo na pomen zvestobe, ki jo odvetnik dolguje stranki, saj je njegova diskrecija na tem področju do določene mere omejena – pooblastilo lahko stranki sicer kadarkoli odpove, vendar ne v času, ko bi ji odpoved lahko škodovala.

Vzorčna pravila za razliko predvidevajo taksativno naštete razloge, kdaj odvetnik stranki lahko odpove pooblastilo. O odpovedi mora obvestiti pristojno sodišče ali celo zaprositi za dovoljenje za odpoved. Tako lahko odvetnik stranki odpove pooblastilo, če to ne bo negativno pomembno vplivalo na njene interese, če stranka želi, da zanjo opravi storitve, za katere odvetnik verjame, da so kaznive, če stranka uporablja odvetnikove storitve za izvršitev kaznivih dejanj, če stranka vztraja pri opravi dejanja, za katerega odvetnik meni, da je zavržno, če stranka ne izpolnjuje znatnega dela svojih finančnih obveznosti, če zastopanje pomeni nerazumno finančno breme za odvetnika ali stranko ter v drugih utemeljenih primerih, o katerih mora obvesti sodišče.²³⁹

²³⁴1. odstavek 12. člena ZOdv.

²³⁵2. odstavek 12. člena ZOdv.

²³⁶3. odstavek 12. člena ZOdv.

²³⁷39. člen KOPE.

²³⁸3. odstavek 40. člena KOPE.

²³⁹Vzorčno pravilo 1.16.

3.3.2 Odvetnik kot priča

Odvetnik praviloma ne sme predlagati samega sebe za pričo v zadevah, v katerih je zastopal sporne stranke, in ne sme prevzeti zastopstva v zadevah, v katerih bi utegnil biti poklican za pričo.²⁴⁰ Podobno določajo tudi Vzorčna pravila, ki predvidevajo, da je za odvetnika neetično prevzeti ali nadaljevati zastopanje stranke, če bi odvetnik lahko bil za stranko poklican kot priča.²⁴¹ Pravilo se po "*načelu pripisovanja*" ponovno razteza na vse odvetnike, ki delujejo v okviru odvetniške pisarne.

V čem je smisel nezdržljivosti vloge odvetnika in priče? Če odvetnik nastopa v obeh vlogah, postane lahka tarča strankinih interesov in manj učinkovita priča, za nasprotno stran pa to lahko pomeni težavno izpodbijanje kredibilnosti odvetnika kot priče, če v zadevi nastopa tudi kot zagovornik. Odvetnik, ki postane priča, se tako znajde v neučinkoviti vlogi zagovornika lastne kredibilnosti. Priča izpove svoje lastno prepričanje in vedenje o objektivnih dejstvih, odvetnikov zagovor pa temelji na argumentih za interese drugega, zato bi bilo etično neprimerno, da bi odvetnik izpovedoval svoje lastno prepričanje glede strankine zadeve.²⁴²

Takšno razlikovanje med vlogama odvetnika in priče je bistveno za zagotavljanje odvetnikove neodvisnosti do stranke med zastopanjem. Mešanje vlog bi privedlo do ocene odvetnikove integritete in verodostojnosti pri oceni njegovega pričanja, kar bi verjetno vplivalo na oceno njegovih argumentov, ki jih podaja kot zagovornik. Poleg tega bi mešanje vlog lahko privedlo do konflikta interesov med odvetnikom in stranko, če bi odvetnik med pričanjem zavzel stranki nasprotno stališče.²⁴³

3.3.3 Prekršitev dolžnosti zaupnosti

Kot je bilo že večkrat omenjeno, predstavlja izredno pomemben vidik zvestobe stranki ohranjanje zaupnega razmerja in tajnosti pridobljenih informacij med zastopanjem ter celo po njem. Za odvetnikovo zavezo varovanja tajnosti ni odločilno, ali stranka izrazi željo, da

²⁴⁰17. člen KOPE.

²⁴¹Vzorčno pravilo 3.7.

²⁴²Crystal, N. M., Professional responsibility: Problems of practice and the profession (2000), str. 309.

²⁴³Ibid., str. 314.

odvetnik ohrani določene podatke kot tajne. Odvetnik mora pri izpolnjevanju te etične dolžnosti izhajati iz strankinih želja in interesov, tudi če jih ta ne izrazi.²⁴⁴ Kdaj lahko torej odvetnik prekrši dolžnost zaupnosti, ne da bi bil izpostavljen morebitnim etičnim, disciplinskim ali celo kazenskim sankcijam?

KOPE pravi, da je odvetnik izjemoma razrešen dolžnosti varovanja tajnosti, če ga odveže stranka, če je odkritje tajnosti v njeno očitno korist in če je to potrebno zaradi varovanja odvetnikovih pomembnih osebnih interesov.²⁴⁵ Odvetnik tudi v interesu stranke ne sme odkriti tajnosti, če mu ta to izrecno prepove, razen če to terjajo izredne okoliščine v njenem osebnem interesu.²⁴⁶

Disciplinska komisija pri OZS je tako na primer v neki zadevi odločila, da je obdolženi odvetnik odgovoren za kršitve dolžnosti pri opravljanju odvetniškega poklica, ker je policiji posredoval posojilno pogodbo, sklenjeno med strankama, ki predstavlja zaupen podatek stranke in bi ga moral varovati kot poklicno tajnost.²⁴⁷

Vzorčna pravila določajo smiselno enako, pri tem pa odvetniku nekoliko olajšujejo etično dilemo, saj nekatere določbe pravila dopuščajo (a ne zahtevajo), da odvetnik izda tajno informacijo, ki jo je pridobil od stranke, če meni, da je to nujno, da se prepreči storitev kaznivega dejanja s posledico smrti ali težke telesne poškodbe ali hudih materialnih posledic.²⁴⁸ V takšnem primeru odvetnik torej ne bo disciplinsko kaznovan, saj šteje, da je družbeni interes v primerih, ki odločajo o življenju in smrti, pomembnejši od varovanja zaupnega razmerja.²⁴⁹

Poleg kršitev dolžnosti zaupnosti v smislu razkritja informacij, ki bi jih moral odvetnik varovati kot tajnost, pa mora biti po mojem mnenju odvetnik v današnjem času neprestane modernizacije tehnologije pozoren tudi na takšen vidik varovanja informacij. Temeljna dolžnost zaupnosti v današnjem času terja od odvetnika, da je tudi sam neprestano v "*koraku s časom*" in se prilagaja novim tehnoloških napredkom, saj lahko le tako dosledno obdeluje in varuje strankine zaupne informacije, ki jih hrani na različnih elektronskih medijih in napravah. Dejstvo je, da se v neki odvetniški pisarni pogosteje menja tehnologija kot pa odvetniki, v njih pa so včasih zaposlene

²⁴⁴Novak, A., Deontološki kodeksi pravniških poklicev, v: Pravo in etika, Raziskovalno poročilo: projekt J5-1324-0583-01 (2001), str. 226.

²⁴⁵53. člen KOPE.

²⁴⁶53. člen KOPE.

²⁴⁷Odločba disciplinske komisije II. stopnje pri OZS, opr. št. 2354/2013, z dne 18. 1. 2016.

²⁴⁸Vzorčno pravilo 1.6.

²⁴⁹Plauštajner, K., Etični izzivi slovenskemu odvetništvu, v: Pravna praksa, št. 12 (1998), str. 6.

kar po tri generacije odvetnikov, pri čemer je najstarejša izmed njih odvetniški poklic na začetku opravljala povsem brez tehnologije.

Aktualen problem na področju varstva zaupnih podatkov so tudi razne prekarne oblike zaposlovanja odvetnikov, ki z odvetniškimi družbami nimajo sklenjene pogodbe o zaposlitvi, temveč delujejo na podlagi drugačnih sporazumov o sodelovanju. Z vidika varstva zaupnosti razmerja med odvetnikom in stranko ter varovanja tajnosti pridobljenih informacij slednje predstavlja pereč problem, saj takšni odvetniki s strankami odvetniške pisarne dejansko niso v pooblastilnem razmerju in jih tako ne vežejo dolžnosti, ki iz takšnega razmerja izhajajo.²⁵⁰

3.3.4 Kazensko pravo in naznanitev kaznivega dejanja

Specifika etičnih dilem, s katerimi se odvetnik spopada v sferi kazenskega prava, se nanaša predvsem na situacije, ki so v konfliktnem odnosu z odvetnikovo dolžnostjo zaupnosti. Kaj storiti, ko odvetnik izve, da njegova stranka namerava storiti kaznivo dejanje? Kaj storiti, ko odvetnik najde obremenjujoče dokaze?²⁵¹ Na zastavljena vprašanja nikakor ni moč dobiti enoznačnega odgovora.

Kazenski zakonik inkriminira tudi situacije, ko nekdo izve, da se kaznivo dejanje pripravlja, da je bilo storjeno ter pomoč storilcu po storjenem kaznivem dejanju. Navedeno očitno močno posega v odvetnikovo temeljno dolžnost zaupnosti, zato zakon določa, da se zagovornik ne kaznuje za opustitev ovadbe kaznivega dejanja ali storilca.²⁵² Takšna ureditev je seveda nujna za učinkovito uresničevanje vloge zagovornika v kazenskem postopku ter seveda za obdolženčev privilegij zoper samoobtožbo. Bo pa zagovornik sam storil kaznivo dejanje, v primeru da opusti ovadbo, ko izve, da se kaznivo dejanje pripravlja,²⁵³ in če bo storilcu po storitvi kaznivega dejanja kakorkoli pomagal.²⁵⁴

²⁵⁰O tem je med drugim spregovoril predsednik Odvetniške zbornice Slovenije, Roman Završek, v okviru predavanja na Pravni fakulteti v Ljubljani, pri predmetu Etika pravniških poklicev, z naslovom Odvetniška zbornica in izzivi odvetniške poklicne etike, dne 7. 3. 2017.

²⁵¹Crystal, N. M., Professional responsibility: Problems of practice and the profession (2000), str. 68.

²⁵²3. odstavek 281. člena Kazenskega zakonika KZ-1 (Uradni list RS, št. 50/12 in nasl.).

²⁵³280. člen KZ-1.

²⁵⁴282. člen KZ-1.

3.3.5 Krivo pričanje

Zagovornik se v kazenskem ali drugem postopku lahko velikokrat znajde v situaciji, ko izve, da njegova stranka namerava krivo pričati ali je to že storila. Zgolj iz zanimivosti bo predstavljenih nekaj možnih pristopov, ki jih odvetnik v takšni situaciji lahko uporabi.

M. Freedman zagovarja, da če obtoženec vztraja pri pričanju in namerava krivo pričati, mu odvetnik pooblastila ne sme odpovedati in sodišča ne sme obvestiti o nameravanem ravnanju. Ravno nasprotno, stranki mora dopustiti takšno pričanje in ne sme storiti ničesar, kar bi (ne)posredno dalo sodniku oz. poroti sumiti o njegovem vedenju. Argument temelji na tem, da zastopanje v kazenskoopravnih zadevah temelji na vrednoti "*dostojanstva posameznika v svobodni družbi*". Zaupnost komunikacije med odvetnikom in stranko je osrednjega pomena za ustavno zagotovljene pravice obdolženca, kot so pravica do zagovornika, privilegij zoper samoobtožbo, spoštovanje procesnih varovalk itd., ki izražajo to osnovno vrednoto. Brez spoštovanja zaupnosti komunikacije odvetnik torej ne more ustrezno zastopati pravic svoje stranke.²⁵⁵

Nekdanji predsednik Vrhovnega sodišča ZDA Warren Burger je trdil, da odvetnik ne sme nikdar, v nobenih okoliščinah, sodelovati pri zavajanju sodišča. Odvetnikova dolžnost je, da strankino krivo pričanje naznani sodišču. Gre za diametralno nasprotje prejšnjemu pristopu, saj povečuje integriteto adversarnega sistema in popolnoma zanemarija odvetnikovo dolžnost zaupnosti, ki je hkrati strankina osebna svoboščina.²⁵⁶

Kadar stranka nenapovedano krivo priča ali odvetnik ugotovi, da je v preteklosti to storila, se lahko kot kompromis prejšnjima dvema možnostma odloči, da stranki odpove pooblastilo in tako še vedno ohrani dolžnost zaupnosti nedotaknjeno. Če to stori tik po krivem pričanju, s tem da sodniku vedeti, da nekaj ni v redu, vendar tega ne pove neposredno – v angloameriškem pravnem sistemu zato takšnemu odstopu pravijo "*noisy withdrawal*".²⁵⁷ Kritiki menijo, da s takšnim odstopom problem ni rešen, temveč je zgolj preusmerjen na strankinega novega zagovornika, ki se bo moral spopasti z enako dilemo ali pa s krivim pričanjem sploh ne bo seznanjen, saj bo stranko izučilo, da odvetniku tega ne razkrije in bo tako do krivega pričanja

²⁵⁵Crystal, N. M., Professional responsibility: Problems of practice and the profession (2000), str. 123.

²⁵⁶Ibid., str. 123–124.

²⁵⁷"*Noisy withdrawal*" natančneje označuje situacije, ko odvetnik svoji stranki ne samo odpove pooblastila, temveč tudi umakne vse vloge, ki se navezujejo na strankino zadevo. Povzeto po učnem načrtu podiplomskega predmeta Etika pravniških poklicev v študijskem letu 2016/2017.

vseeno prišlo, obenem pa bo dodalo stroške pravosodju. Če odvetnik sodišču razkrije razlog za odpoved pooblastila, potem lahko stranka pričakuje višjo kazen na račun razkritja dodatnega kaznivega dejanja.²⁵⁸

Vmesno pot med popolnim zastopanjem in razkritjem sodišču predvideva pristop, skladno s katerim odvetnik krivega pričanja ne naznani sodniku ali poroti, obenem pa se striktno izogiba kakršnemukoli sodelovanju pri krivem pričanju. V takšnem primeru odvetnik lahko naznani sodišču, da bo obdolženec pričal in izpovedal kljub njegovemu nasprotnemu nasvetu, pri postavljanju vprašanj stranki pa mora biti pozoren, da se izogne informacijam o dogodkih, za katere ve, da namerava stranka o njih lagati. Takšna rešitev torej ne prepreči krivega pričanja, vendar da sodniku in poroti vedeti, da odvetnik svoji stranki ne zaupa. Pristop ne ponuja rešitve za situacije, ko odvetnik izve, da je stranka že krivo pričala.²⁵⁹

Nekateri predlagajo, da je za odvetnika najbolj praktična možnost za spopadanje s strankinim krivim pričanjem ta, da odvetnik poskrbi, da sploh ne izve za nameravano krivo pričanje. Odvetnik to lahko stori s primerno prilagoditvijo vprašanj, ki jih stranki postavi. Namesto vprašanja, kaj se je zgodilo, bo stranko vprašal, kaj meni, da je verjetno, da bo tožilec rekel, ali naj opiše svoj spomin o tem, kar se je zgodilo. Na takšen način odvetnik vseeno pride do vseh pomembnih dejstev, vendar brez osredotočanja na določeno različico poteka dogodkov. Vseeno obstaja možnost, da bo odvetnik izvedel za krivo pričanje po tem, ko je do njega že prišlo, in pristop tako ne ponuja rešitve v takšni situaciji.²⁶⁰

3.3.6 Komunikacija z nasprotno stranko

Odvetnik se sme neposredno obrniti na stranko, za katero ve, da jo zastopa drug odvetnik, le z njegovim privoljenjem.²⁶¹ Enako določa tudi Kodeks CCBE.²⁶² Če se na odvetnika obrne nasprotna stranka sama, naj o tem in o svojem odgovoru stranki obvesti njenega odvetnika.²⁶³ Smiselno enaka ureditev izhaja iz ameriške poklicne etike, ki določa, da je odvetnikova komunikacija s stranko, za katero ve, da jo zastopa drug odvetnik, brez odvetnikovega soglasja

²⁵⁸Crystal, N. M., Professional responsibility: Problems of practice and the profession (2000), str. 124–125.

²⁵⁹Ibid., str. 125.

²⁶⁰Ibid., str. 127.

²⁶¹1. odstavek 28. člena KOPE.

²⁶²Točka 5.5 Kodeksa CCBE.

²⁶³2. odstavek 28. člena KOPE.

prepovedana, razen če je takšna komunikacija zakonsko dovoljena.²⁶⁴ Pravilo bi bilo možno izigrati s tem, da bi stranki sami²⁶⁵ vzpostavili stik.²⁶⁶

3.3.7 Zloraba pravic in pravnih sredstev

"Kako naj odvetnik ravna v nedoločljivi meji med dopustnostjo in nedopustnostjo, ki lahko pomeni tudi zlorabo procesnih pravic in materialnih institutov? Odvetnik se pri zastopanju stranke velikokrat znajde v situaciji, ko mora upoštevati Kodeks odvetniške poklicne etike in se hkrati odločiti, kako ravnati naprej v zvezi z zastopanjem stranke, glede na to, da so njene želje (včasih tudi zahteve) nerazumljive ali celo nekorektne, lahko pa tudi nemoralne."²⁶⁷

Odvetnik je dolžan vestno in požrtvovalno zastopati in zagovarjati stranko tako, da uporabi zanjo vsa možna in dopustna zakonita sredstva.²⁶⁸ Sodišče, stranke in drugi udeleženci si morajo prizadevati, da se postopek opravi brez zavlačevanja in s čim manjšimi stroški.²⁶⁹ Smiselno enako določa tudi ZKP.²⁷⁰ Zloraba procesnih pravic v postopku je definirana z generalno klavzulo kot uporaba pravice z namenom škodovati drugemu ali s ciljem, ki je v nasprotju z dobrimi običaji, vestnostjo in poštenjem.²⁷¹ KOPE se do zlorabe pravnih sredstev in pravic s strani odvetnika neposredno ne opredeljuje, vendar je mogoče na neprimernost takšnega ravnanja sklepati na primer iz določb 9. člena,²⁷² 18. člena²⁷³ in 20. člena²⁷⁴ KOPE. Poklicna etika ameriškega pravnega prostora nalaga odvetnikom, da ne sodelujejo pri pripravi in vlaganju šikanoznih vlog v pravnih postopkih.²⁷⁵ Zaradi domneve nedolžnosti velja izjema od tega pravila v kazenskih postopkih. Kot šikanozna vloga je

²⁶⁴Vzorčno pravilo 4.2.

²⁶⁵V ločitvenih zadevah je na primer zaželeno, da skušata stranki sami doseči dogovor.

²⁶⁶Crystal, N. M., Professional responsibility: Problems of practice and the profession (2000), str. 359–375.

²⁶⁷Klun, Ž., O zlorabi pravic v civilnih postopkih, v: Odvetnik, št. 4/77 (2016), str. 25.

²⁶⁸41. člen KOPE.

²⁶⁹1. odstavek 11. člena Zakona o pravnem postopku (Uradni list RS, št. 73/07 in nasl.).

²⁷⁰15. člen ZKP.

²⁷¹2. odstavek 11. člena ZPP.

²⁷²2. odstavek 9. člena KOPE: *Pri opravljanju svojih nalog mora odvetnik uživati zaupanje svojih strank, hkrati pa sodnih in drugih družbenih organov, pri katerih jih zastopa ter uveljavlja njihove pravice in koristi. Zato naj si prizadeva, da si to zaupanje pridobi, ga utrjuje in z nobenim dejanjem ne omaje.*

²⁷³18. člen KOPE: *Odvetnik naj pri svojem odvetniškem delu varuje ugled sodišč in oblastvenih organov. Njegova dolžnost je krepiti zaupanje javnosti v njihovo delo. Zato naj ne daje žaljivih ali omalovažujočih izjav o delu teh organov in njihovih odločitvah. Tudi svoje stranke naj napotuje na spoštljiv odnos.*

²⁷⁴2. odstavek 20. člena KOPE: *Zato naj bodo odvetnikove vloge vestno obrazložene, dejansko in pravno utemeljene. Odvetnik naj bo v svojih izvajanjih stvaren, strpen in jedrnat, hkrati pa izčrpen, temeljit, vesten in prepričljiv, njegova izvajanja naj bodo razumljiva in sprejemljiva.*

²⁷⁵Vzorčno pravilo 3.1.

opredeljena vsaka vloga, ki je vložena z neprimernim namenom, kljub temu da je zahtevek pravno ali dejansko utemeljen oz. dopusten.²⁷⁶

Ker KOPE žal ne vsebuje določb, ki bi takšna ravnanja odvetnikov neposredno obsojale, ni čudno, da se vije boj glede problematike na ravni strokovnih člankov, v katerih pravni strokovnjaki šele razglabljajo, kateri primeri sploh predstavljajo zlorabo pravic in pravnih sredstev.

Nekateri menijo, da je povsem dopustno nenehno vlaganje pravnih sredstev in dokaznih predlogov z namenom zavlačevanja postopka in zastaranja zadeve ter celo predlaganje stranki, da odvetniku odpove pooblastilo zato, da preteče rok za odpravo pripora.²⁷⁷ Podobno pravi tudi odvetnik Rok Čeferin: *"Menim, da je vlaganje pravnih sredstev, pa čeprav v nasprotju z namenom, zaradi katerega so ta sredstva uzakonjena, v skladu s Kodeksom odvetniške etike in da bi bila opustitev teh dejanj neetično ravnanje."*²⁷⁸ Se pa tudi sam postavlja proti vlaganju šikanoznih tožb in vlog, saj pravi, da je odvetnik dolžan vlagati pravna sredstva z namenom zavlačevanja samo, če lahko tako stranki izboljša položaj v postopku in ji zagotovi korist, ne pa tudi, če je strankin namen šikaniranje ali drug objektivno nekoristen in nemoralen namen.²⁷⁹

Do takšnega pristopa je kritičen prof. Kranjc: *"Etike namreč ne moremo podrežati kratkoročnim koristim, saj obstajata pojma na različnih ravneh. Korist ni etična, temveč funkcionalna kategorija. Pove samo, ali bo imelo nekaj na določeno stvar pozitiven učinek."*²⁸⁰

Komisija za etiko, ki deluje v okviru OZS, je na primer podala mnenje, da ravnanje pooblaščenca, ki sodišču ni sporočil, da je bil podan premoženjskopравни zahtevek, o katerem je kazensko sodišče že pravnomočno odločilo, hkrati pa je pooblaščenec celo podal nadzorstveno pritožbo in urgiral za izdajo zamudne sodbe v delu zahtevka, v katerem je že imel pravnomočno sodbo, predstavlja zlorabo procesnih pravic, saj stranke v postopku zavezuje načelo poštenja in iskrenosti. Pooblaščenec je z opisanimi ravnanji kršil določila 11. in 20. člena KOPE.²⁸¹

²⁷⁶Crystal, N. M., Professional responsibility: Problems of practice and the profession (2000), str. 360.

²⁷⁷Čeferin, P., Odvetnik in etika, v: Podjetje in delo, št. 6–7 (2007), str. 1573–1581.

²⁷⁸Čeferin, R., Ali pomeni vlaganje pravnih sredstev odvetnika z namenom zavlačevanja zlorabo pravic?, v: Odvetnik, št. 1/47 (2010), str. 4.

²⁷⁹Ibid., str. 4.

²⁸⁰Kranjc, J., Ni vse, kar je dovoljeno, tudi pošteno (spodobno), v: Pravna praksa, št. 26 (2007), str. 7.

²⁸¹Mnenje Komisije za etiko o skladnosti ravnanja z načeli in pravili KOPE št. 371/2014 z dne 3. 2. 2015.

V eni od odločb²⁸² se je Ustavno sodišče opredelilo tudi do odvetnikovega komuniciranja s sodiščem. Poudarilo je, da se od odvetnikov pričakuje, da zvestobi do svojih strank ne podredijo svojega osebnega in poklicnega poštenja, ter da naj se odvetniška kultura pokaže v poklicnem delu odvetnika, v njegovih nastopih, govorih in vlogah, prav tako v stikih s kolegi, sodnimi in drugimi organi. Predvsem naj odvetniki nikoli ne izgubijo samostojnosti in objektivnosti pri svojem delu in naj ostanejo dostojni, vljudni in stvarni do nasprotne stranke in sodišča. V svojih vlogah naj ne izražajo splošnih in pavšalnih vrednostnih sodb in prezira do sodstva ali sodnika, prav tako naj ne navajajo nobenih okoliščin, ki s konkretno zadevo in z obrambo pravic stranke v postopku nimajo nobene zveze. Taka prepoved nekorektnih, celo žaljivih izjav pa ne onemogoča, da odvetniki oz. stranke same ne bi ostro, odprto in kritično uveljavljali razlogov v zvezi z argumentacijo svojih stališč.²⁸³

3.3.8 Direktive EU, ki se nanašajo na preprečevanje pranja denarja

*"Že izhodiščno se postavlja moralna dilema, ali je [...] dolžnost zaupnosti absolutna ali pa so v nekaterih temeljnih in skrajnih situacijah potrebne izjeme. Ena takih izjemnih situacij je nevarnost terorizma."*²⁸⁴

EU je v boju proti zlorabam evropskega finančnega sistema sprejela več direktiv²⁸⁵ z različnimi ukrepi za preprečevanje pranja denarja, ki med drugim predvidevajo obveznost odvetnikov, da pri zastopanju strank v zvezi z določenimi posli, zlasti finančnimi in nepremičninskimi, morebitne sumljive posle sporočijo pristojnemu organu za preprečevanje pranja denarja.²⁸⁶ Ne zdi se primerno, da bi morali odvetniki pri ugotavljanju pravnega položaja svoje stranke ali pri zastopanju stranke v pravnem postopku v zvezi s temi dejavnostmi biti zavezani k poročanju o sumu pranja denarja ali financiranja terorizma.²⁸⁷

Obveznost sporočiti sumljive posle strank je tako v očitnem navzkrižju z dolžnostjo odvetnika varovati kot poklicno tajnost vse podatke, ki mu jih stranka zaupa, vendar dosedanja

²⁸²Odločba Ustavnega sodišča, št. U-I 145/2003 z dne 23. junija 2005.

²⁸³Klun, Ž., O zlorabi pravic v civilnih postopkih, v: Odvetnik, št. 4/77 (2016), str. 25.

²⁸⁴Kranjc, J., Kaj je etika in kdo jo potrebuje?, v: Odvetnik, št. 4/77 (2016), str. 15.

²⁸⁵Direktiva Sveta 91/308/EGS z dne 10. junija 1991, spremenjena z Direktivo Evropskega parlamenta in Sveta 2001/97/ES z dne 4. decembra 2001, posodobljena z Direktivo Evropskega parlamenta in Sveta 2005/60/ES z dne 26. oktobra 2005.

²⁸⁶Velkavrh, A., Boj proti pranju denarja pomembnejši od odvetniške zaupnosti, v: Pravna praksa, št. 12323/11 (2012), str. 27.

²⁸⁷Kranjc, J., Kaj je etika in kdo jo potrebuje?, v: Odvetnik, št. 4/77 (2016), str. 15.

prizadevanja odvetnikov in odvetniških združenj za ukinitvev teh obveznosti niso bila uspešna. V zadevi Michaud proti Franciji²⁸⁸ je takšno ureditev odobrilo tudi Evropsko sodišče za človekove pravice. Pri presoji upravičenosti posega je najprej ugotovilo, da je sporni ukrep določen z zakonom ter da zasleduje legitimen cilj boja proti pranju denarja in kaznivim dejanjem. Presodilo je tudi, da je ureditev sorazmerna in nujna v demokratični družbi, saj je dolžnost varovanja poklicne tajnosti sicer pomembna, vendar ni absolutna in se mora v obravnavanih okoliščinah privilegij zaupnosti podatkov umakniti pomembnejšim ciljem boja proti pranju denarja.²⁸⁹

Privilegij zaupnosti podatkov ima pomembno vlogo v pravosodnem sistemu, saj lahko odvetnik stranki zagotovi učinkovito varstvo pravic le, če je seznanjen z vsemi dejanskimi podatki o zadevi.²⁹⁰ Poklicna zaupnost ima dvojno naravo. Prvi del zadeva zavezanost odvetnika k varovanju vseh informacij, ki jih je odvetniku zaupala stranka, drugi del pa pravico odvetnika do varovanja informacij, ki mu jih je zaupala stranka v razmerju do državnih organov in drugih nosilcev javnih pooblastil. Oboji so zavezani spoštovati poklicno tajnost odvetnika glede informacij, ki jim jih je zaupala stranka.²⁹¹ Zato privilegij stranki tudi omogoča, da odvetniku razkrije prav vse podatke, vključno z obremenilnimi, brez bojazni, da bi bili lahko pozneje uporabljeni proti njej.²⁹²

Problem direktive je, da tako za nastanek kot za izključitev obveznosti odvetnikov uporablja izrazito ohlapne pojme – na eni strani nejasen pojem "*sumljivih transakcij*" (ZPPFDT-1²⁹³ uporablja izraz "*razlogi za sum pranja denarja in financiranja terorizma*"), po katerem mora odvetnik takoj, ko oceni, da gre za tak posel, sporočiti podatke državnemu organu – na drugi strani pa vsebuje enako nejasno izjemo, po kateri je obveznost sporočiti podatke izključena, če odvetnik podatke pridobi pri "*ugotavljanju pravnega položaja stranke*" oz. pri "*zastopanju v zvezi s sodnim postopkom, pred ali med sodnim postopkom ali po njem*".²⁹⁴ "*Zakon seveda ne*

²⁸⁸Sodba Evropskega sodišča za človekove pravice v Strasbourgu v zadevi Michaud proti Franciji z dne 6. 12. 2012, URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-115055#{\"itemid\":\[\"001-115055\"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-115055#{\) (28. 2. 2018).

²⁸⁹Velkavrh, A., Boj proti pranju denarja pomembnejši od odvetniške zaupnosti, v: Pravna praksa, št. 12323/11 (2012), str. 27.

²⁹⁰Ibid., str. 27.

²⁹¹Sladič, J. in Sladič Zemljak, P., Odvetniška zaupnost in pranje denarja – ko mora odvetnik zaradi pravnega svetovanja sporočiti podatke o strankah, v: Odvetnik, št. 1/38 (2008), str. 10.

²⁹²Velkavrh, A., Boj proti pranju denarja pomembnejši od odvetniške zaupnosti, v: Pravna praksa, št. 12323/11 (2012), str. 27.

²⁹³Zakon o preprečevanju pranja denarja in financiranja terorizma (Uradni list RS, št. 68/2016).

²⁹⁴Velkavrh, A., Boj proti pranju denarja pomembnejši od odvetniške zaupnosti, v: Pravna praksa, št. 12323/11 (2012), str. 27.

more izničiti moralne dileme, predvsem pa ne more nadomestiti odvetnikove odločitve glede tega, ali v konkretnem primeru obstajajo razlogi za sum."²⁹⁵

Poleg nedoločnih pojmov sodba za slovensko zakonodajo odpira tudi dodatno dilemo, saj za razliko od francoske nimamo predvidenega nobenega sита za varovanje poklicne tajnosti in se morajo podatki tako sporočati neposredno Uradu RS za preprečevanja pranja denarja. Po mnenju ESČP je eden od dveh ključnih dejavnikov za presojo skladnosti francoske ureditve prav obstoj vmesnega člana med odvetnikom in državnim organom,²⁹⁶ ki skrbi za varstvo poklicne tajnosti, zato se postavlja vprašanje, ali slovenska ureditev ob odsotnosti kakršnegakoli varstvenega mehanizma sploh izpolnjuje potrebne standarde.²⁹⁷

Odvetnika Sladič menita, da dolžnost odvetnika, da sporoča podatke o strankah le na podlagi razlogov za sum, ne da bi o tem obvestil svoje stranke, ni v skladu s poklicno tajnostjo odvetnika, poklicno etiko in stanovskimi pravicami odvetnika. *"Tudi če je odvetnik pooblaščen le za opravljanje finančnih poslov in transakcij, so ga stranke pooblastile intuitu personae kot nosilca razmerja zaupanja. Dolžnost zadržati in ne razkriti informacij o strankah in razmerje zaupanja med stranko in odvetnikom ne razlikujeta med svetovanjem stranki v pravnem prometu in zastopanjem v sodnem postopku.*"²⁹⁸

4. DEL: RAVNOVESJE MED OSEBNIM MORALNIM SVETOM IN POKLICNO MORALO ODVETNIKA

"Razmerje med odvetnikom in stranko odpira številne moralne dileme, ki terjajo konkretne odgovore in imajo za posledico tudi povsem konkretno odgovornost odvetnika. Obojemu bo kos, če bo imel dovolj jasne in trdne predstave o temeljnih etičnih standardih svojega poklica, če bo imel občutek za reševanje moralnih vprašanj, če se jih bo znal lotiti na primeren način in če bo imel voljo ravnati v skladu s tistim, kar se mu zdi moralno."²⁹⁹

²⁹⁵Kranjc, J., Kaj je etika in kdo jo potrebuje?, v: Odvetnik, št. 4/77 (2016), str. 15.

²⁹⁶V francoski ureditvi je to predsednik odvetniške zbornice.

²⁹⁷Velkavrh, A., Boj proti pranju denarja pomembnejši od odvetniške zaupnosti, v: Pravna praksa, št. 12323/11 (2012), str. 27.

²⁹⁸Sladič, J. in Sladič Zemljak, P., Odvetniška zaupnost in pranje denarja – ko mora odvetnik zaradi pravnega svetovanja sporočati podatke o strankah, v: Odvetnik, št. 1/38 (2008), str. 10.

²⁹⁹Kranjc, J., Kaj je etika in kdo jo potrebuje?, v: Odvetnik, št. 4/77 (2016), str. 15.

4.1 Vrednote, na katerih naj bi temeljil odvetniški poklic

Odvetniški poklic naj bi temeljil na šestih vrednotah. Prva je etika odličnosti, skladno s katero mora odvetnik nameniti stranki ustrezno pozornost in poklicno znanje. Vrednota poštenosti in zmožnosti reči "ne" se nanaša na strankine zahteve glede dejanj, ki so protipravna ali nemoralna. Vrednota spoštovanja pravnega reda je logično nadaljevanje poštenosti, saj se mora odvetnik zavedati, da je sam del pravnega reda, ki zagotavlja mirno sožitje v družbi. Četrta vrednota predstavlja spoštovanje dela ostalih odvetnikov in temelji na dostojanstvu odvetniškega poklica – pri kritiki dela stanovskih kolegov mora odvetnik ravnati profesionalno, na spoštljiv in civiliziran način.³⁰⁰

Odvetnik je zavezan k določeni odgovornosti, ki zahteva, da stranki pojasni zanj storjena dejanja in da za svoje delo zahteva pošteno plačilo – to utemeljuje odvetnikovo neodvisnost in družbeni ugled, ki sta bistvena za ustrezen položaj odvetništva v družbi. Kot zadnjo vrednoto navajata avtorja odgovornost za ustrezno porazdelitev pravnih storitev, kar naj bi pomenilo, da odvetniške storitve ne bi smele biti pogojene zgolj finančno, temveč bi bilo potrebno plačilno nezmožnim oz. socialno ogroženim strankam nuditi pravno pomoč tudi brezplačno. Vezni člen opisanih vrednot naj bi bilo dostojanstvo odvetniškega poklica.³⁰¹ Vsak odvetnik se mora zavedati, da izvira dostojanstvo iz samega poklica, sam pa ga je dolžan upravičiti, ohranjati in krepiti.³⁰²

4.2 Odvetnikovo spopadanje z etičnimi in moralnimi dilemami

"Vest je edino orodje, ki nas usmerja v vseh tistih odnosih, odločitvah in dejanjih, ki se po svoji naravi umikajo objektivnim ocenam in sankcijam iz pravilnikov in kodeksov. Vsega ni mogoče izsiliti z zakonom. Tudi za odvetnike naj bi bila načela Kodeksa odvetniške poklicne etike, ki so mu zavezani, predvsem vodilo k izoblikovanju lastnih stališč in lastnega odnosa do sebe in sveta, v katerem živimo, torej nenehna spodbuda k izoblikovanju osebnih normativov, katerih osebno spoštovanje jamči vest. V navzkrižju med etičnimi načeli in zakonskim predpisom – med

³⁰⁰Tirrell, T. P., in Widman, J. H., Rethinking professionalism, Emory law journal, št. 41 (1992), str. 424–432.

³⁰¹Ibid., str. 424–432.

³⁰²Kranjc, J., Kaj je etika in kdo jo potrebuje?, v: Odvetnik, št. 4/77 (2016), str. 15.

*ukazom in vestjo – bi se moral tudi odvetnik odločiti za etično načelo, da človek zmore več, kot sme.*³⁰³

Odvetnik se mora z lastnimi etičnimi dilemami spopasti na različnih ravneh, najprej na osebni, nato na poklicni ravni, oboje pa mora zaokrožiti še na institucionalni ravni.³⁰⁴

Na osebni ravni mora odvetnik sprejeti odločitev, kako se bo spopadal z etičnimi dilemami pri opravljanju poklica. Razmislek obsega predvsem situacije, v katerih bo stranka, njegov poklicni partner ali nadrejeni od njega zahteval ravnanje, ki bo zanj moralno sporno (a pravno dopustno). Odločitev v dani situaciji bo tako morda manj zahtevna.³⁰⁵

Na poklicni ravni se mora odvetnik odločiti, na kakšen način bo opravljal svoje delo in katerim področjem se bo posvečal, saj njihova raznolikost izpostavlja različne vidike in intenzitete etičnih problemov. Tako si lahko močno olajša dileme, ki se nanašajo na naravo dela, poklicne ambicije in vrednote, ki jih želi udeležati v zasebnem življenju, saj bodo v konkretnem procesu odločanja pretehtane vse ustrezne vrednote.³⁰⁶

Na institucionalni ravni odvetnikov premislek obsega predvsem odločitev o tem, ali želi delovati sam ali v povezavi s kom drugim – to vključuje tudi odločitev, s kom in pod kakšnimi pogoji. Delovanje v okviru odvetniške pisarne odpira drugačne etične probleme kot samostojna odvetniška pot, predvsem vključuje veliko več potencialnih konfliktov interesov.³⁰⁷

4.2.1 Spopadanje z etičnimi in moralnimi konflikti med odvetnikom in stranko

Odvetnik Razdrih meni, da bi moral vsak odvetnik stranki primarno svetovati, kako razrešiti konflikt v najzgodnejši fazi, brez poglobljanja spora. Za doseg tega mora odvetnik že ob predložitvi spora dobro premisliti, katera sredstva bo uporabil in ali je primeren čas (če sploh kdaj) za najbolj skrajna sredstva.³⁰⁸ *"Odvetnik mora stranki pomagati iz začaranega kroga konflikta in uničenja ter ne sme biti kot parazit na strankinem užitku, da povzroča nasprotniku*

³⁰³Lavš Mejač, K., Zmorem več, kot smem – med ukazom in vestjo, v: *Odvetnik*, št. 2/60 (2013), str. 5.

³⁰⁴Crystal, N. M., Professional responsibility: Problems of practice and the profession (2000), str. 275.

³⁰⁵Kranjc, J., Nemo fit casu bonus; discenda est virtus, v: *Odvetnik*, št. 2/52 (2011), str. 8.

³⁰⁶Ibid., str. 8.

³⁰⁷Ibid., str. 8.

³⁰⁸Razdrih, A., Odvetniki – upravjalci konfliktov, v: *Odvetnik*, št. 3/49 (2010), str. 15.

škodo, četudi za ceno lastne škode. Naloga odvetnika je, da intervenira in pomaga strankam, da bolje obvladajo spor, da ljudem svetuje, kako zgraditi boljše medosebne odnose."³⁰⁹

W. H. Simon predlaga, da se pri razreševanju moralnih konfliktov med stranko in odvetnikom pri zastopanju uporabijo "*pravne vrednote*",³¹⁰ ki bi morale usmerjati odločitev, koga bo odvetnik zastopal³¹¹ in tudi kako bo nekoga zastopal. Teoretično bi se s takšno metodo lahko izognili nekaterim problemom adversarne etike, saj bi odvetniki pravo za napad na nasprotno stranko lahko uporabljali zgolj, dokler je ta skladen s pravnimi vrednotami. Poleg tega bi lahko razrešilo določene težave pri zastopanju odvetnikov, ki nastopajo kot "*botri*" ali kot "*guruji*", saj ti ne bi več mogli svojim strankam vsiljevati lastnih vrednot, temveč bi bili podvrženi vrednotam prava. Še več, zahteven moralni diskurz med odvetnikom in stranko sploh ne bi bil več potreben v takšni meri, saj bi obe strani razmerja imeli jasno določen vir črpanja vrednot, ki ju morata pri sprejemanju odločitev upoštevati. W. H. Simon trdi, da je veliko bolj verjetno, da bodo odvetniki prenašali pravne vrednote na moralne dileme, kot da bodo upoštevali moralne vrednote v pravnih težavah.³¹² "*Pravo lahko učinkovito deluje le, če je utemeljeno na pravni kulturi in splošno sprejetih pravnih vrednotah. Če teh ni, potem je tudi normativni svet obsojen na neuspeh, saj bo nujno neučinkovit in žrtev zlorab.*"³¹³

Vendar je z uporabo pravnih vrednot kot podlago za razreševanje moralnih dilem pri pravnem zastopanju povezanih tudi nekaj težav. Malo verjetno je, da bi pravne vrednote lahko zagotovile dobro razrešitev moralnih dilem, ki jih pravo drugače sploh ne razrešuje³¹⁴ ali jih celo zakriva. Poleg tega ni nujno, da je pravo sploh dober vir moralnih vrednot. Ne samo, da si pravne vrednote velikokrat med seboj nasprotujejo, nekatere med njimi so celo nezaželene in napačne.³¹⁵ Moralne vrednote ljudi včasih celo silijo k temu, da prekršijo pravo. Sledenje pravnim vrednotam do neke mere tudi spodbuja pravdanje, zato se ne zdi primerno, da bi jim

³⁰⁹Ibid., str. 15.

³¹⁰"*Legal values*", Schaffer, T. L. in Cochran Jr., R. F., *Lawyers, clients and moral responsibility* (1994), str. 57.

³¹¹Na primer pravi, da pozdravlja odločitev ene od odvetniških pisarn, da ne bo več zastopala ene od afriških letalskih družb v državni lasti, zaradi domneve, da je družba vpletena v rasno diskriminacijo – takšna odločitev o zavrnitvi zastopanja naj bi bila upravičena, saj takšne aktivnosti podpirajo sistem, ki krši nekatere od najbolj temeljnih norm naše pravne kulture. Ibid., str. 57.

³¹²Ibid., str. 57.

³¹³Kranjc, J., Ni vse, kar je dovoljeno, tudi pošteno (spodobno), v: *Pravna praksa*. št. 26/45 (2007), str. 6–9.

³¹⁴Za zakonodajalca je značilno, da razrešuje težave, glede rešitve katerih se subjekti zakonodajnega procesa strinjajo.

³¹⁵Pravna vrednota nediskriminacije je lahko vodila do opustitve zastopanja južnoafriške letalske družbe, vendar je le nekaj let pred tem pravna vrednota segregacije morda vodila do sprejema takšnih ali hujših strank. Schaffer, T. L. in Cochran Jr., R. F., *Lawyers, clients and moral responsibility* (1994), str. 57.

dopustili usklajevati in uničevati³¹⁶ raznorazne človeške odnose. Uporaba pravnih standardov in vrednot, ki so navadno drugačni od strankinih in klientovih moralnih vrednot, lahko od njiju odvrne odgovornost za primerno moralno razločevanje.³¹⁷

Kot vir bi stranka in odvetnik lahko uporabila konvencionalne moralne vrednote. Gre za moralne nazore, ki naj bi jim tipično sledila neka družba.³¹⁸ *"Odvetnik je le človek in kot tak v svoje poklicno delo uvaža vrednote, ki jih črpa iz tkiva družbe, v kateri opravlja svoje poslanstvo."*³¹⁹ Uporaba takšnih nazorov za razreševanje moralnih dilem pri zastopanju je lahko problematična že iz podobnih razlogov, kot so opisani pri uporabi pravnih vrednot. Tudi pri uporabi konvencionalnih moralnih vrednot naletimo na težavo razločevanja med njimi samimi, poleg tega je veliko moralnih vrednot, tako kot pravnih, v konfliktnem odnosu, kot tudi ni nobene garancije, da so obče sprejete moralne vrednote vselej ali vse etično prepričljivo³²⁰ utemeljene.³²¹

Najboljša začetna točka razreševanja opisanih dilem je gotovo izhajanje iz moralnih vrednot odvetnika in stranke ter tistih moralnih vrednot, ki si jih delita. Na takšen način je začetna točka globlja, kot bi bila, če bi vrednote črpala iz prava ali iz družbe, saj izhajajo neposredno iz njiju in njunega odnosa, vrednote so v njima trdno zasidrane in ju tako lahko pripeljejo do sprejema odločitve, ki ni nujno v strankinem neposrednem oz. površinskem interesu, temveč gre v prid osebne integritete.³²²

Večino moralnih dilem odvetniki razrešujejo v vsakdanjem življenju kar iz navade, vendar se včasih lahko pojavijo precej nevsakdanje dileme. Najlažji način za razreševanje le-teh je torej, da odvetnik in stranka skupno sodelujeta v moralni razpravi, kar pomeni vključitev naslednjih štirih elementov:

- Vključitev stranke: pri razreševanju moralnih dilem morata odvetnik in stranka delovati kot partnerja;
- Moralna občutljivost: moralne dileme med zastopanjem je treba prepoznati in ovrednotiti vpliv možnih rešitev dileme na druge;

³¹⁶Pravdanje vedno pripelje do tega, da ena stran *"zmaga"* in je druga *"poražena"* – zato se je npr. izkazala kot dobrodošla v gospodarskih sporih mediacija, saj s takšnim načinom razrešitve spora stranki lahko nadaljujeta svoje, včasih že dolgotrajno, poslovno razmerje.

³¹⁷Ibid., str. 58.

³¹⁸Ibid., str. 59.

³¹⁹Varanelli, L., *Odvetnikova etika pod drobnogledom*, v: *Odvetnik*, št. 5/63 (2013), str. 3.

³²⁰Nacistična morala, sužnjelastništvo, rasna segregacija, detomori deklic na Kitajskem itd.

³²¹Schaffer, T. L. in Cochran Jr., R. F., *Lawyers, clients and moral responsibility* (1994), str. 59.

³²²Ibid., str. 59.

- Moralna sodba: odvetnik in stranka morata moralne vrednote prenesti na problem in določiti, kakšno je pravo postopanje v zadevi;
- Moralna spodbuda: kljub obstoju nasprotujočih si vrednot mora odvetnik dati prednost odločitvi, ki jo stranka dojema kot pravilno.³²³

Odvetnik lahko kot pomoč pri sprejemanju odločitev s stranko uporabi tudi Rawlsov koncept pravičnosti in stranki predlaga, naj si zamisli, da k svojemu pravnemu problemu pristopa izza tančice nevidnosti³²⁴ – tako ne bi vedela, ali je v vlogi tožeče ali tožene stranke in se na takšni podlagi odloči, kaj bi bil pravičen rezultat.³²⁵

Za konec še misel prof. Kranjca: *"O etičnih razsežnostih pravnih razmerij moramo razmišljati tudi takrat, ko se z njimi neposredno ne soočamo in nam ni treba sprejeti nobene odločitve; razmišljanje nas napravi občutljive in dovzetne za tovrstno problematiko, hkrati pa nas usposobi, da se – ko je treba – zavedamo razsežnosti problema in reagiramo na sprejemljiv in etično primeren način. Etični problemi so kljub svoji vrednostni naravi racionalni; za njihovo ustrezno reševanje je zato bistvena ustrezna izobrazba, ki se kaže predvsem v poznavanju problematike in obvladovanju metode."*³²⁶

ZAKLJUČEK

Odnosi med odvetnikom in stranko bi morali izgledati tako, da stranka določa cilje, odvetnik pa sredstva za doseg teh ciljev, a njun odnos ni tako preprost, kot morda na prvi pogled izgleda. Odvetnik mora namreč strankine cilje vrednotiti, stranka pa lahko ugovarja sredstvom, ki jih odvetnik izbere za doseg njenih ciljev.³²⁷ Krmarjenje med povedanim za odvetnika ne pomeni zgolj predpisovanja zakonsko ustrezne rešitve za strankin pravni problem, temveč terja odvetnikovo strokovno, etično in moralno presojo. Odvetnik mora tako neprestano pluti med

³²³Ibid., str. 113–134.

³²⁴Koncept *"tančice nevidnosti"* predvideva, da so člani družbe v umišljenem prvotnem stanju, v katerem so načela pravičnosti predmet njihovega izvirnega sporazuma (v smislu Rousseajeve *"družbene pogodbe"*). V takšnem umišljenem stanju se člani sporazumevajo izza *"tančice nevidnosti"*, kar pomeni, da so vsi v podobnem položaju in se zato nihče ne more odločati tako, da bi dajal prednost svojim posebnim razmeram. Pavčnik, M., Teorija prava (2016), str. 520–521.

³²⁵Schaffer, T. L. in Cochran Jr., R. F., Lawyers, clients and moral responsibility (1994), str. 67.

³²⁶Kranjc, J., Nemo fit casu bonus; discenda est virtus, v: Odvetnik, št. 2/52 (2011), str. 8.

³²⁷Novak, A., Deontološki kodeksi pravnih poklicev, v: Pravo in etika, Raziskovalno poročilo: projekt J5-1324-0583-01 (2001), str. 226.

pravno dopustnim, etično sprejemljivim in lastno vestjo, kar lahko velikokrat pomeni zahtevno nalogo, ki vključuje vrednotenje nasprotujočih si interesov na različnih ravneh.³²⁸

Pomen zaupnega razmerja, ki ga mora odvetnik ohranjati do stranke praktično brez izjem, se kaže med drugim tudi v zvestobi, ki jo odvetnik dolguje svojim strankam. Problematika odvetnikove lojalnosti se najočitneje kaže ob nastopu situacij, v katerih si stojijo nasprotni konfliktni interesi, ki od odvetnika terjajo, da jih razrešuje v korist stranke.³²⁹

Kot je bilo v nalogi prikazano, se problematika zvestobe pojavlja na več ravneh. Gre sicer za psihološki vidik zastopanja in strankino občutje, kar pa mora odvetnik podkrepiti prav z vsemi svojimi ravnanji in občutka nikakor omajati. Dileme, do katerih lahko pride zaradi dolgovane zvestobe, se najprej nanašajo na razmerje med odvetnikom in stranko ter od odvetnika terjajo, da postavi strankine interese pred lastne. Problem zvestobe se tu šele začne orisovati, saj je odvetnik dolžan pozorno spremljati vsa možna navzkrižja interesov, do katerih lahko pride med strankami samimi. V večjih odvetniških družbah, ki zaposlujejo veliko odvetnikov in so posledično v pooblastilnem razmerju z mnogimi strankami, navedeno terja sistematičen in skrben popis vseh strank in zadev, ki bi kakorkoli lahko bile v konfliktnem odnosu, četudi gre za nepovezane zadeve.

Etične dileme v zvezi z lojalnostjo se na tem mestu še zdaleč ne končajo in jih tudi ni moč vseh opredeliti. Nezvestoba se tako lahko kaže že v neprimerni odpovedi pooblastila stranki, v položaju, ko mora odvetnik pričati zoper svojo stranko ali njeno zadevo, in v hudih moralnih dilemah, ki se navezujejo na izvršena in pripravljajoča kazniva dejanja strank. Kot etično, predvsem pa moralno zelo sporna se lahko kaže tudi pretirana zvestoba stranki. Gre za lastnost, ki si jo stranka sicer velikokrat celo želi v odvetniku, a močno škoduje javnosti, pravosodju in ugledu odvetništva. V mislih imam ravnanja odvetnikov, ki so denimo pravno še dopustna, vendar pomenijo zlorabo pravic in pravnih sredstev. V večini takšnih primerov gre po mojem mnenju za najbolj etično zavržna ravnanja, saj bi morali biti ravno odvetniki tisti, ki pravo branijo in skrbijo za njegovo dosledno izpeljavo, ne pa tisti, ki za lastne finančne koristi ali sprevržene cilje stranke zakonska besedila jemljejo iz konteksta in jih tolmačijo skladno s kratkoročnimi interesi.

³²⁸Odvetnik se lahko znajde v situaciji, ko strankine želje in cilji niso skladni s pravno dopustnim ali pa ima pred seboj rešitev problema, ki je sicer pravno dopustna, vendar je etično in/ali moralno sporna.

³²⁹Novak, A., Deontološki kodeksi pravniških poklicev, v: Pravo in etika, Raziskovalno poročilo: projekt J5-1324-0583-01 (2001), str. 226.

Kaj je odvetnik dejansko pripravljen storiti za svojo stranko in do katere mere izkriviti pravo za dosego takšnih ali drugačnih koristi, se odraža v načinu zastopanja, ki ga odvetnik prevzame. Najbrž bi v vsakem odvetniku in načinu njegovega postopanja lahko vsaj deloma prepoznali enega od štirih zgoraj opisanih metaforičnih tipov odvetnikov. Odvetnikov *modus operandi* tako ključno definira etičnost in moralnost njegovega ravnanja. Sklicevanje na dejstvo, da gre zgolj za opravljanje poklica, je po mojem mnenju brezpredmetno, saj se osebna integriteta meri glede na celotno človekovo udejstvovanje, iz katerega ni moč izvzeti poklicnega vidika.

Pomembnost poslanstva odvetniškega poklica bi morala zadostovati, da bi odvetniki vselej izbrali pot, ki sledi etičnim zahtevam, a smo pogosto priča ravnanjem, ki dajejo odvetništvu negativen pridih, kot da gre zgolj za opravljanje pridobitne dejavnosti. Po mojem mnenju odvetništvo je in bi moralo nujno biti mnogo več kot to, saj gre za poklic, ki se vsakodnevno ukvarja z ljudmi, katerih usoda je velikokrat prepuščen na milost in nemilost strokovnosti in etičnosti njihovih pooblaščenecv. Zaradi zapletenosti pravnih razmerij in pravne latovščine je nujno, da je odvetnik tisti, ki mu stranka lahko zaupa reševanje svojih, včasih življenjsko pomembnih težav, kar pomeni, da si odvetnik pri opravljanju svojega poklica ne more privoščiti vključevanja lastnih interesov, dokler se giba znotraj moralno nespornega.

Menim, da je dolgovana lojalnost stranki dandanes precej ogrožena, predvsem v smislu prevzemanja strank proti nekdanjim strankam, saj je zaradi omejenosti in majhnosti slovenskega prostora obstoj mnogih odvetnikov negotov. Morda bi bilo smiselno iz odvetniškega poklica ponovno ustvariti eliten poklic, vendar ne v smislu premožne elite, ki odvetniški poklic opravlja po principu "*najete pištole*" ali "*botra*", temveč v smislu zaostritve pogojev strokovnosti in etičnosti kadra, tako v času študija kot pri sprejemanju v Odvetniško zbornico Slovenije. Integriteta in ugled odvetniškega poklica bi morala biti nesporna.

Eden ključnih ukrepov za dosego slednjega bi po mojem mnenju lahko bil v krepitvi etičnega čuta študentov, pripravnikov, kandidatov in odvetnikov, in sicer tako, da se že za čas izobraževanja vpelje etična razprava v znatno večji meri, kot je sedaj. Etika ni nekaj, kar se lahko odvetnik na pamet nauči kot kup dejstev in podatkov, ki jih osvaja v svoji študijski in poklicni karieri, temveč je čut, ki ga je potrebno ves čas uporabljati, krepiti, premlevati in aktualizirati.

Kljub temu, da pravo in pravniki ne marajo moralnih debat in kljub strokovnemu načelu, da morajo biti odvetniki objektivni zagovorniki, ne glede na osebno prepričanje, jim vseeno ostaja osebni etični čut. Če je ta čut pretirano zanikan ali potlačen, je moč pričakovati, da se bo rezultat

takšnega zanikanja odražal v odvetnikovem duševnem življenju. Po mnenju Benjamina Sellsa se pravniki nagibamo k temu, da o etiki razmišljamo bolj v filozofskem in moralističnem smislu, vendar etika v resnici predstavlja psihološko realnost, ki prežame vse vidike in misli delovanja. Tako naše razmišljanje o etiki ne more biti ločeno od tega, kako si predstavljamo lastno duševnost.³³⁰

*"Odvetniki iščemo ravnotežje med idealom na eni strani in realnostjo na drugi strani. Hočeš nočeš imamo pri našem delu vsak dan etične dileme, vsak dan odvetnik polaga svoj interni izpit iz etike, vsak dan je na preizkušnji, ali je njegovo ravnanje ne samo v skladu s splošno veljavno družbeno moralo, temveč tudi v skladu z našo specifično moralo – Kodeksom odvetniške poklicne etike."*³³¹

³³⁰Kukec, B., Anima ipsa loquitur – Benjamin Sells: The soul of the law, v: Odvetnik, št. 3/20 (2003), str. 21.

³³¹Razdrih, A., Odvetniška etika, v: Odvetnik, št. 3/45 (2009), str. 7.

LITERATURA IN VIRI

Knjige:

Crystal, Nathan M.: Professional responsibility: Problems of the practice and the profession. Aspen law and business, New York 2000.

Pavčnik, Marjan: Teorija prava, 5. pregledana in dopolnjena izdaja (z novim poglavjem Aleša Novaka). GV Založba, Ljubljana 2011.

Schaffer, Thomas L.; Cochran, Robert F.: Lawyers, clients and moral responsibility. Thompson/West, St. Paul 1994.

Schwartz, Mortimer D. in drugi: Problems in legal ethics, 4.izdaja. West group, St. Paul 1998.

Simon, William H.: The practice of justice: A theory of lawyer's ethics. Harvard university press, Cambridge 1998.

Zitrin, Richard A.; Langford, Carol M.: Legal ethics in the practice of law. The Michie company, Charlottesville 1995.

Članki:

Cole, Martin: When does a current client become a former client? (2004).

URL:<http://lprb.mncourts.gov/articles/Articles/When%20Does%20a%20Current%20Client%20Become%20a%20Former%20Client.pdf> (28. 2. 2018).

Čeferin, Peter: Odvetnik in etika, Podjetje in delo, št. 6–7 (2007), str. 1573–1581.

Čeferin, Rok: Ali pomeni vlaganje pravnih sredstev odvetnika z namenom zavlačevanja zlorabo pravic?, Odvetnik, št. 1/47 (2010), str. 4.

- Evans, Dawn M.: How to identify and avoid conflicts of interest (2011).
URL:<https://www.michbar.org/file/opinions/ethics/articles/conflictsofinterest.pdf> (28. 2. 2018).
- Klun, Žiga: O zlorabi pravic v civilnih postopkih, *Odvetnik*, št. 4/77 (2016), str. 25.
- Kranjc, Janez: Kaj je etika in kdo jo potrebuje?, *Odvetnik*, št. 4/77 (201), str. 15.
- Kranjc, Janez: Nemo fit casu bonus; discenda est virtus, *Odvetnik*, št. 2/52 (2011), str. 8.
- Kranjc, Janez: Ni vse, kar je dovoljeno, tudi pošteno (spodobno), *Pravna praksa*, št. 26 (2007), str. 7.
- Kukec, Bojan: Anima ipsa loquitur – Benjamin Sells: The soul of the law: *Odvetnik*, št. 3/20 (2003), str. 21.
- Lavš Mejač, Katarina: Zmorem več, kot smem – Med ukazom in vestjo, *Odvetnik*, št. 2/60 (2013), str. 5.
- Plauštajner, Konrad: Etični izzivi slovenskemu odvetništvu, *Pravna praksa*, št. 12 (1998), str. 1–8.
- Razdrih, Andrej: Meje odvetnikove lojalnosti do stranke, *Odvetnik*, št. 4/40–41 (2008), str. 22.
- Razdrih, Andrej: Odvetniki – upravjalci konfliktov, *Odvetnik*, št. 3/49 (2010), str. 15.
- Razdrih, Andrej: Odvetniška etika, *Odvetnik*, št. 3/45 (2009), str. 7.
- Scheuba, Elisabeth: Novi trendi v evropski odvetniški poklicni etiki, *Odvetnik*, št. 2/60 (2013), str. 11.
- Simon, William H.: Harvard law review: Ethical discretion in lawyering (1988), str. 1084.

Sladič, Jorg; Sladič Zemljak, Pavla: Odvetniška zaupnost in pranje denarja – ko mora odvetnik zaradi pravnega svetovanja sporočiti podatke o strankah, *Odvetnik*, št. 1/38 (2008), str. 10.

Šimac, Srđan: Zakaj je mediacija dobra za odvetnike in njihove stranke?, *Odvetnik*, št. 11/32 (2006), str. 15.

Šimac, Srđan: Zakaj je mediacija dobra za odvetnike in njihove stranke? – 3. del, *Odvetnik*, št. 12/33 (2006), str. 13.

Taylor, Craig: Morality and the role-differentiated behaviour of lawyers, *Australian journal of professional and applied ethics*, št. 6/1 (2004), str. 36–46.

Terrell, Timothy P.; Widman, James H.: Rethinking professionalis, *Emory law journal*, št. 41 (1992), str. 424–432.

Varanelli, Luigi: Odvetnikova etika pod drobnogledom, *Odvetnik*, št. 5/63 (2013), str. 3.

Velkavrh, Aleš: Boj proti pranju denarja pomembnejši od odvetniške zaupnosti, *Pravna praksa*, št. 12323/11 (2012), str. 27.

Wasserstorm, Richard: Lawerys as professionals: Some moral issues, v *Ethical issues in professional life*, (1988), str. 1–28.

Zakonodaja, kodeksi in drugi pravni predpisi:

Direktiva Evropskega parlamenta in Sveta 2001/97/ES o preprečevanju uporabe finančnega sistema za pranje denarja.

Direktiva Evropskega parlamenta in Sveta 2005/60/ES o preprečevanju uporabe finančnega sistema za pranje denarja in financiranje terorizma.

Direktiva Sveta 91/308/EGS o preprečitvi zlorabe finančnega sistema za namene pranja denarja.

Kazenski zakonik -1 (Uradni list RS, št. 55/08 in nasl.).

Obligacijski zakonik (Uradni list RS, št. 97/2007).

Ustava Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 18/93 in nasl.).

Zakon o kazenskem postopku (Uradni list RS, št. 32/12 in nasl.).

Zakon o odvetništvu (Uradni list RS, št. 18/93 in nasl.).

Zakon o pravnem postopku (Uradni list RS, št. 26/99 in nasl.).

Zakon o preprečevanju pranja denarja in financiranja terorizma – 1 (Uradni list RS, št. 68/2016).

Kodeksi:

Charter of core principles of the European legal profession.

URL: http://www.ccbe.eu/NTCdocument/EN_CCBE_CoCpdf1_1382973057.pdf (28. 2. 2018).

Code of conduct for european lawyers.

URL: http://www.ccbe.eu/NTCdocument/EN_CCBE_CoCpdf1_1382973057.pdf (28. 2. 2018).

Kodeks odvetniške poklice etike.

URL: <http://www.odv-zb.si/predpisi/odvetniska-poklicna-etika> (28. 2. 2018).

Model rules of professional conduct.

URL: https://www.americanbar.org/groups/professional_responsibility/publications/model_rules_of_professional_conduct/model_rules_of_professional_conduct_table_of_contents.html (28. 2. 2018).

Odločbe, odločitve in mnenja:

Mnenje Komisije za etiko o skladnosti ravnanja z načeli in pravili KOPE št. 1962/2016 z dne 24. 4. 2017.

Mnenje Komisije za etiko o skladnosti ravnanja z načeli in pravili KOPE št. 371/2014 z dne 3. 2. 2015.

Odločba Disciplinske komisije I. stopnje pri OZS, opr. št. 828/2015 z dne 14. 6. 2016.

Odločba Disciplinske komisije II. stopnje pri OZS, opr. št. 2354/2013 z dne 18. 1. 2016.

Odločba Ustavnega sodišča, št. U-I 145/2003 z dne 23. 6. 2005.

Sodba Evropskega sodišča za človekove pravice v Strasbourgu v zadevi Michaud proti Franciji z dne 6. 12. 2012, 12323/11.

URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-115055#{"itemid":\["001-115055"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-115055#{) (28. 2. 2018).

Drugi viri:

Cambridge dictionary, geslo "*hired gun*".

URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/hired-gun> (28. 2. 2018).

Novak, Aleš: Izroček: Sledi normativnih etičnih teorij v etiki pravniških poklicev, Gradivo pri izbirnem predmetu Etika pravniških poklicev na 2. stopnji študija na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani, študijsko leto 2016/2017.

Novak, Aleš: Učni načrt podiplomskega predmeta Etika prvnških poklicev, Univerza v Ljubljani, Pravna fakulteta, študijsko leto 2016/2017.

Simič, Vladimir in drugi: Pravo in etika, Raziskovalno poročilo: projekt J5-1324-0583-01, Pravna fakulteta, Inštitut za primerjalno pravo, Ljubljana 2001.

Slovar novejšega besedja slovenskega jezika, geslo "*guru*".

URL: <http://bos.zrc-sazu.si/c/SNB/neva.exe?name=snb&expression=kv=ekspr.&hs=1> (28. 2. 2018).

Slovar slovenskega knjižnega jezika, geslo "*lojalnost*".

URL: <http://bos.zrc-sazu.si/cgi/neva.exe?name=ssbsj&tch=14&expression=zs%3D32568> (28. 2. 2018).

Slovar slovenskega knjižnega jezika, geslo "*zvestoba*".

URL: http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=zvest (28. 2. 2018).